

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านบึงหล่ม อำเภอลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. บริบทโรงเรียนบ้านบึงหล่ม
  - 1.1 ข้อมูลพื้นฐาน
  - 1.2 ผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
2. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.1 ความหมายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.2 วัตถุประสงค์ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.3 ประโยชน์ของ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.4 แนวคิดและหลักการสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.5 นโยบายสู่การปฏิบัติของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.6 บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
  - 2.7 การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ
  - 3.1 การสัมภาษณ์
  - 3.2 การสนทนากลุ่ม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

บริบทโรงเรียนบ้านบึงหล่ม

ข้อมูลพื้นฐาน

โรงเรียนบ้านบึงหล่ม ตั้งอยู่เลขที่ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลคลองน้ำไหล อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร 62180 ตั้งกีดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ ได้ก่อสร้างขึ้นตั้งแต่วันที่ 28 เมษายน 2518 ปัจจุบันโรงเรียนบ้านบึงหล่มเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เปิดทำการสอน 3 ระดับ คือ ระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้บริหารสถานศึกษาคนปัจจุบัน คือ นายสุภาพ แจ่มหม้อ มีนักเรียนจำนวนทั้งสิ้น 228 คน ข้าราชการครู 16 คน ครูอัตราจ้าง 2 คน พนักงานธุรการ 1 คน รวมทั้งหมด 19 คน สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะพื้นที่ราบ มีประชากรประมาณ 1,600 คน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ วัดป่าบึงหล่ม วัดบึงหล่ม โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลบึงหล่ม อาชีพหลักของชุมชน คือ เกษตรกร ผู้ปกครองส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับ ป.4 อาชีพหลัก คือ เกษตรกร ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธฐานะทางเศรษฐกิจ/รายได้โดยเฉลี่ยต่อครอบครัว ต่อปีประมาณ 50,000 บาท จำนวนคนเฉลี่ยต่อครอบครัว 4 คน ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำ ไม่สามารถที่จะดูแลเรื่องการเรียนของนักเรียนในเวลาที่นักเรียนอยู่บ้านได้ นักเรียนส่วนใหญ่ต้องอาศัยอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย โดยพ่อแม่ได้ไปรับจ้างต่างจังหวัด นักเรียนจึงขาดการดูแลเอาใจใส่ที่ดีจากพ่อแม่ และนักเรียนต้องหารายได้เพื่อใช้จ่ายในการเรียนเอง ทางโรงเรียนไม่สามารถที่จะให้การช่วยเหลือได้อย่างทั่วถึง การได้รับจัดสรรงบประมาณจากทางราชการไม่เพียงพอต่อนักเรียน ทางโรงเรียนจึงต้องหางบประมาณในการช่วยเหลือนักเรียน (โรงเรียนบ้านบึงหล่ม, 2556, หน้า 1-2)

สรุปได้ว่า โรงเรียนบ้านบึงหล่มเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา นักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างยากจน อาศัยอยู่กับ ปู่ ย่า ตา ยาย โดยพ่อแม่ไปทำงานต่างจังหวัด ทำให้นักเรียนขาดความเอาใจใส่เท่าที่ควร นักเรียนบางคนต้องออกหารายได้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเรียนของตนเอง โรงเรียนมีการดำเนินการช่วยเหลือนักเรียนแต่ไม่ทั่วถึง เนื่องจากมีงบประมาณไม่เพียงพอ

ผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

โรงเรียนบ้านบึงหล่มเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาได้จัดให้มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในระดับชั้นอนุบาล 1- มัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน ครอบครัวแตกแยก นักเรียนต้องอาศัยอยู่กับตา ยาย ปู่ ย่า ทำให้นักเรียนขาดการดูแลเอาใจใส่ที่ดี และต้องออกไปหารายได้เพื่อเป็นค่าใช้จ่าย

ให้กับตนเอง ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ออกกลางคัน มีภาวะทุพโภชนาการ ถึงแม้ว่าโรงเรียนจะมีการดูแลช่วยเหลือนักเรียน แต่ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการและช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากโรงเรียนยังขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินการช่วยเหลือนักเรียน ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษา/ครูประจำชั้นขาดความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ความตระหนักในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างจริงจังการดำเนินงานยังไม่เป็นไปตามระบบและขั้นตอนที่ชัดเจน การติดต่อประสานงานไปยังหน่วยงานภายในและภายนอกยังไม่ดีเท่าที่ควร (โรงเรียนบ้านบึงหล่ม, 2556, หน้า 6)

สรุปได้ว่า โรงเรียนบ้านบึงหล่มได้มีการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและช่วยเหลือนักเรียนแต่ยังไม่ทั่วถึง เนื่องจากงบประมาณที่จำกัด นอกจากนี้ ครูที่ปรึกษา/ครูประจำชั้นยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่เป็นระบบและขั้นตอนที่ชัดเจน

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ความหมายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงานช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ และมีขั้นตอนที่ชัดเจน สามารถตรวจสอบได้ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือดูแลนักเรียนให้เป็นบุคคลที่ เก่ง ดี มี สุข ซึ่งมีผู้ให้คำนิยามไว้หลายท่าน ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2547, หน้า 4) ได้กล่าวว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจน พร้อมทั้งมีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา อันได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคน ฯลฯ มีส่วนร่วม

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2551, หน้า 5) ได้กล่าวว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ เป็นกระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนพร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือในการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้อง หรือบุคลากรภายนอกรวมทั้งสนับสนุนส่งเสริมจากโรงเรียน

หัสพงส์ งานดี (2551, หน้า 7) ได้กล่าวว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจน พร้อมทั้งวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพและมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้

ณัฐวดี รัตนพันธ์ (2553, หน้า 12) ได้กล่าวว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน มีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ โดยที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดรวมถึงการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหา นักเรียนเพื่อให้มีคุณภาพที่พึงประสงค์และมีความปลอดภัยในทุกๆ ด้าน มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี เข้มแข็งและจริงจัง

วรมน วิตะเสวีระ (2557, หน้า 25) ได้กล่าวว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลัก และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคลากรภายนอก รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนโดยมีวิธีการดำเนินงานที่มีขั้นตอนชัดเจน เครื่องมือมีมาตรฐาน มีหลักฐานสามารถดำเนินการเพื่อประกันคุณภาพได้

สรุปได้ว่า ความหมายของ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ กระบวนการช่วยเหลือให้บุคคลรู้จักตนเองและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้บุคคลนั้น ๆ สามารถตัดสินใจและวางแผนการดำเนินชีวิตในอนาคตของตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เช่นเดียวกับ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนก็เพื่อเป็นการส่งเสริมการป้องกันและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของนักเรียนอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานดังกล่าว ต้องมีการประสานงาน ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอกรวมทั้งการได้รับการสนับสนุนจากทางโรงเรียน ดังนั้นกระบวนการดำเนินงานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูทุกคนมีส่วนสำคัญยิ่งที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของงาน

วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีทิศทางเดียวกันซึ่งมีผู้กำหนดไว้หลายท่าน ดังนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 5) ให้วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้โรงเรียนมีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีกระบวนการวิธีการ และเครื่องมือที่มีคุณภาพและมีมาตรฐาน สามารถตรวจสอบได้
2. เพื่อส่งเสริมให้ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง

ชุมชน หน่วยงานและองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3. เพื่อให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

บุญเลิศ เทพสกุล (2548, หน้า 38) การดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สถานศึกษามีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีระบบที่ทุกคนมีส่วนร่วม และขอขบ่ายการดำเนินงานจะควบคุมดูแลนักเรียนในด้านความประพฤติ เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2551, หน้า 3) ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีดังนี้

1. เพื่อให้การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้โรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือชุมชน มีการทำงานร่วมกันโดยผ่านกระบวนการทำงานที่ชัดเจน พร้อมด้วยเอกสาร หลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบหรือรับการประเมินได้

ฉัฐวุฒิ รัตนพันธุ์ (2553, หน้า 17) ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามวัตถุประสงค์ เพื่อให้สถานศึกษามีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยมีกระบวนการ วิธีการ และเครื่องมือที่มีคุณภาพ และมีมาตรฐานสามารถตรวจสอบได้ ส่งเสริมให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา บุคลากรในสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงาน และองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาศักยภาพ เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

สุพิศ ศรีบัว (2555, หน้า 33) ได้กล่าวว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้โรงเรียนมีการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ สามารถตรวจสอบได้
2. เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งในโรงเรียน นอกโรงเรียน หน่วยงานต่างๆ มีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เป็นบุคคลที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามวัตถุประสงค์นั้น เพื่อให้โรงเรียนมีการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ โดยมีกระบวนการวิธีการ และเครื่องมือที่มีคุณภาพและมีมาตรฐาน สามารถตรวจสอบได้ ส่งเสริมให้ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานและองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยมีการทำงานร่วมกันผ่านกระบวนการทำงานที่ชัดเจน พร้อมด้วยเอกสารหลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบหรือรับการประเมินได้ทำให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

ประโยชน์ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทำให้เกิดผลดีกับนักเรียน คือ ได้รับการดูแลช่วยเหลือตรงกับสภาพปัญหาของนักเรียนอย่างทั่วถึง ซึ่งมีผู้ให้นิยาม ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 8) ได้กล่าวว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

1. นักเรียน

1.1 ได้รับการดูแลช่วยเหลือและพัฒนาด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิตและสภาพแวดล้อมทางสังคมอย่างทั่วถึง

1.2 ได้รับการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน แก้ไขปัญหาทั้งด้านการเรียนรู้และความสามารถพิเศษ

1.3 ได้รู้จักตนเอง สามารถปรับตัว และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

1.4 มีทักษะชีวิตและมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน ครูและผู้ปกครอง

2. ครู

2.1 ตระหนักและเห็นความสำคัญในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.2 มีเจตคติที่ดีต่อนักเรียน

2.3 มีผลงานสอดคล้องกับมาตรฐานการประเมินคุณภาพการศึกษา

2.4 มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู

3. ผู้บริหารสถานศึกษา

3.1 รู้ศักยภาพของครูในการขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้

3.2 ได้ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน เพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน หลักสูตรและคุณภาพการจัดการศึกษา

3.3 มีรูปแบบกระบวนการพัฒนาและการพัฒนาเชิงระบบภายใต้การมีส่วนร่วม

4. ผู้ปกครอง ชุมชน

4.1 ตระหนักในการมีส่วนร่วมกับโรงเรียน

4.2 เข้าใจถึงวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน

4.3 เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุตรหลาน

4.4 มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุตรหลาน เป็นครอบครัวที่เข้มแข็ง

5. โรงเรียน

5.1 มีผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษา

5.2 ได้รับการยอมรับ การสนับสนุนและความร่วมมือจากบุคคลากรจากชุมชนและจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง

5.3 มีการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้และเอื้ออาทร

6. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

6.1 พัฒนานวัตกรรมในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน

6.2 พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำงาน การนิเทศติดตามผล / ประเมินผล และการวิจัยที่เกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

6.3 มีระบบข้อมูลสารสนเทศ ทั้งข้อมูลระดับบุคคลและระดับ โรงเรียนเพื่อพัฒนางานต่อไป

7. ประชาชาติ

7.1 นักเรียนมีคุณภาพดี มีปัญญาและมีความสุข

7.2 มีการเชื่อมโยงข้อมูลของเยาวชนทุกระดับ

7.3 ลดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน และลดค่าใช้จ่ายของหน่วยงานต่างๆ

7.4 ประชาชนมีคุณภาพ และเป็นกำลังอันสำคัญในการพัฒนาประเทศ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2551, หน้า 3) ได้กล่าวว่า ประโยชน์ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีดังนี้

1. นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา

2. สัมพันธภาพระหว่างครูนักเรียนเป็นไปด้วยดี และอบอุ่น
3. นักเรียนรู้จักตนเองและควบคุมตนเองได้
4. นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข
5. นักเรียนมีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์

ณัฐวดี รัตนพันธ์ (2553, หน้า 19) ได้กล่าวว่า คุณค่าประโยชน์ของงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน โดยใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทำให้นักเรียนได้รับความสมบูรณ์พร้อมทั้งลักษณะองค์รวมทั้งร่างกาย สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนได้มีทักษะในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข และมีคุณค่า

วรมน วิตะเสวีระ (2557, หน้า 28) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ ผู้เรียนได้รับการดูแลทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหาทำให้เกิดพัฒนาการที่ดีทั้งทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และเรียนรู้อย่างมีความสุข โดยมีครูคอยดูแลช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด

สุพิศ ศรีบัว (2555, หน้า 33) กล่าวว่า ระบบดูแลช่วยเหลือมีประโยชน์ ดังนี้

1. นักเรียนได้รับความช่วยเหลือทุกด้านอย่างทั่วถึง
2. นักเรียนได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพรอบด้าน ทั้งด้านสติปัญญา

ความสามารถ ด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ มีสุขภาพจิตที่ดี สามารถดูแลช่วยเหลือตนเองและพึ่งตนเองได้ สามารถดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติได้อย่างมีความสุข

3. ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน และทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

สรุปได้ว่า ประโยชน์ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนทุกคน ให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยมีกระบวนการวิธีการ และเครื่องมือที่มีคุณภาพและมีมาตรฐาน บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานและองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา แต่ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้น เป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากครูและผู้เกี่ยวข้อง มีการทำงานเป็นทีม ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติและชื่นชมผลงาน เพื่อสร้างสรรค์ระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนให้เป็นรูปธรรม และจะก่อประโยชน์ต่อ นักเรียนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและหลักการสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

แนวคิดและหลักการสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวังมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการ โดยความร่วมมือของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานและบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จได้ ต้องมีความเชื่อว่า

1. ทุกคนต้องการความรัก ความเข้าใจ การให้อภัย การให้โอกาส อยากเป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข
2. ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ได้ตลอดชีวิต เพียงแต่ใช้เวลาและวิธีการที่แตกต่างกัน
3. ความสำเร็จของงานต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ ของทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

สรุปได้ว่า แนวคิดและหลักการสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในการพัฒนาผู้เรียนให้นักเรียนเป็นบุคคลที่ เก่ง ดี มีปัญญา มีความสุขนั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันในการดำเนินการและบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพอย่างจริงจัง โดยต้องค้ำประกันว่านักเรียนมีความสามารถที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิตซึ่งต้องใช้เวลาและวิธีการที่แตกต่างกันไป

นโยบายสู่การปฏิบัติของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

นโยบายสู่การปฏิบัติของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นแนวทางให้สถานศึกษานำไปปฏิบัติและดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา

สรุปได้ว่า นโยบายสู่การปฏิบัติของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นแนวทางการดำเนินระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งคณะกรรมการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและกำหนดมาตรการสนับสนุนปฏิบัติมุ่งหวังพัฒนาผู้เรียน การส่งเสริมความสามารถและศักยภาพนักเรียน ส่งเสริมการป้องกัน ดูแลช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาของนักเรียน เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ โดยใช้กระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการส่งเสริม ป้องกันและแก้ไขอย่างเป็นระบบและเกิดประสิทธิภาพ ดำเนินการ และจัดให้มีกรณีพิเศษ ติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

การดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นระบบที่มีกระบวนการดำเนินงานที่ชัดเจน ประกอบด้วย การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมพัฒนานักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ ดังนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 13)

1. บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา สถานศึกษา เป็นสถาบันที่ประกอบด้วยบุคคลต่างๆ ที่จะทำให้การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และบุคลากรอื่นๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 17-18)

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะที่ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำสูงสุดในสถานศึกษา สามารถบริหารจัดการและให้ความสำคัญในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบผลสำเร็จ มีบทบาทหน้าที่ และการดำเนินงาน ดังนี้

1.1.1 บริหารจัดการให้มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาให้ชัดเจน และมีประสิทธิภาพ

1.1.1.1 กำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.1.1.2 สร้างความตระหนักให้ครูทุกคนและบุคคลที่เกี่ยวข้องเห็นคุณค่าและความจำเป็นของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.1.1.3 กำหนดโครงสร้างการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เหมาะสมกับสถานศึกษา

1.1.1.4 แต่งตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงานตามความเหมาะสม

1.1.1.5 ประชุมคณะกรรมการและกำหนดเกณฑ์จำแนกกลุ่มนักเรียน

1.1.1.6 ส่งเสริมให้ครูทุกคนและบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ ได้รับความรู้เพิ่มเติม มีทักษะเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน อย่างต่อเนื่อง

1.1.2 ประสานงานระหว่างสถานศึกษากับหน่วยงานและบุคคลภายนอก เช่นผู้ปกครอง สาธารณสุข โรงพยาบาล สถานีตำรวจ เป็นต้น

1.1.2.1 เชิญร่วมเป็นกรรมการและเครือข่ายในการช่วยเหลือนักเรียน

1.1.2.2 ประชุมปรึกษา และขอความร่วมมือ

1.1.3 คู่มือ คำกับ นิเทศ ติดตาม ประเมินผลสนับสนุน และให้ขวัญกำลังใจ
ในการดำเนินงาน

1.1.3.1 กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน

1.1.3.2 นิเทศ คำกับ ติดตาม ประเมินผล

1.1.3.3 ยกย่องให้รางวัลเผยแพร่ผลงานการดำเนินงานในโอกาสต่าง ๆ

1.2 ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด และเป็น
บุคคลหลักในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีบทบาทหน้าที่ และ การดำเนินงาน ดังนี้ (สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 18-19)

1.2.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

1.2.1.1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนเป็นรายบุคคล
จัดเตรียมเครื่องมือเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล

1.2.1.2 หาข้อมูลเพิ่มเติมโดยนำเครื่องมือไปใช้ในการเก็บข้อมูล และ
ปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน

1.2.1.3 เก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ

1.2.1.4 วิเคราะห์ข้อมูล

1.2.2 การคัดกรองนักเรียน

1.2.2.1 ดำเนินการคัดกรองนักเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด

1.2.2.2 สรุปผลการจำแนกนักเรียนเป็นกลุ่ม

1.2.3 การส่งเสริมนักเรียน

1.2.3.1 จัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริม

(1) เชื่อมบ้านนักเรียนเป็นรายบุคคล

(2) คุณธรรม จริยธรรม

(3) กิจกรรมโฮมรูม

(4) ประชุมผู้ปกครอง

(5) อื่น ๆ

1.2.3.2 จัดกิจกรรมพัฒนาให้เหมาะสมกับกลุ่มนักเรียน

1.2.4 การป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน

1.2.4.1 ให้คำปรึกษา

1.2.4.2 ให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น

1.2.4.3 ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองในการช่วยเหลือแก้ไข

1.2.5 การส่งต่อนักเรียน

1.2.5.1 ดำเนินการส่งต่อภายในไปยังบุคคล หรือฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

1.2.6 รายงานผล

1.2.6.1 รายงานผลระหว่างดำเนินงาน

1.2.6.2 รายงานผลเมื่อสิ้นสุด

1.3 ครูแนะแนว เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อการจัดระบบงานแนะแนว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จึงมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงาน ดังตาราง ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 20)

1.3.1 สนับสนุนครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.3.1.1 ให้คำปรึกษาช่วยเหลือแก่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา

1.3.1.2 ให้ความมั่นใจ กำลังใจกับผู้ร่วมงานในการปฏิบัติงาน

1.3.1.3 ให้คำปรึกษาครอบคลุมทั้งด้านการเรียน อาชีพ ชีวิต และสังคม

ทั้งรายกลุ่มและรายบุคคล

1.3.1.4 จัดทำการศึกษารายกรณี (Case Study)

1.3.1.5 เตรียมเครื่องมือสนับสนุนนักเรียนอย่างครอบคลุมต่อเนื่อง และ

เป็นปัจจุบัน

1.3.1.6 ให้คำปรึกษาในการจัดทำข้อมูลนักเรียนประกอบกับผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนในกรณีนักเรียนย้ายที่เรียน

1.3.2 จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนา

1.3.2.1 จัดกิจกรรมป้องกันและช่วยเหลือและแก้ไขพฤติกรรมนักเรียน

1.3.2.2 ให้นักเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาเต็มศักยภาพของแต่ละ

บุคคล

1.3.3. จัดกิจกรรมป้องกัน แก้ไข ช่วยเหลือ

1.3.3.1 ให้คำปรึกษา ให้ความช่วยเหลือ

1.3.3.2 ประสานความร่วมมือกับครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา ผู้ปกครอง

และผู้เกี่ยวข้อง

1.3.4 ส่งต่อ

1.3.4.1 ส่งต่อให้ผู้เชี่ยวชาญภายนอก

1.4 นักเรียน เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งเป็นผู้รับการช่วยเหลือ และให้ความช่วยเหลือสถานศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีประสิทธิภาพ มีบทบาทหน้าที่ และแนวทางการดำเนินงานดัง ต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 22)

1.4.1 บทบาทหน้าที่นักเรียน และสนับสนุนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.4.1.1 ให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการนักเรียน

1.4.1.2 ให้ความร่วมมือใน การสอดส่องพฤติกรรมของนักเรียนในสถานศึกษา

1.4.1.3 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

1.4.1.4 สร้างเครือข่ายเพื่อนช่วยเพื่อน

1.4.1.5 เข้าร่วมกิจกรรมของสถานศึกษา

1.4.1.6 ประสานสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับบ้าน

1.5 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์คณะบุคคลที่ประกอบด้วยตัวแทนหน่วยงาน ซึ่งมีส่วนในการพัฒนาการศึกษา จึงควรมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงานดังต่อไปนี้

1.5.1 ให้การสนับสนุนด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.5.1.1 ให้คำปรึกษาในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.5.1.2 เสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมพัฒนา แก่ใจนักเรียน

1.5.1.3 ติดต่อขอความร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรต่างๆ ในการส่งเสริมพัฒนา แก่ใจ

1.5.1.4 อำนวยความสะดวกในการประสานงานเมื่อสถานศึกษาต้องการความช่วยเหลือ

2. บทบาทหน้าที่ของผู้ปกครอง/เครือข่ายผู้ปกครอง เป็นบุคคลและคณะบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียน จึงควรมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงาน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 23-24)

2.1 อบรมดูแลและเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตครอบครัว มีความรัก ความเข้าใจ และให้ความอบอุ่น

2.1.1 จัดสภาพแวดล้อม ประสพการณ์ให้นักเรียนสัมผัสกับตัวอย่างดี

2.1.2 สนับสนุนส่งเสริมให้กำลังใจนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ตามความสนใจ และศักยภาพของตนเอง

2.1.3 ใช้หลักจิตวิทยาในการเลี้ยงดูบุตรหลาน

2.2 สนับสนุนให้ความร่วมมือ วางแผนร่วมกับสถานศึกษาในการแลกเปลี่ยน ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหา นักเรียน

2.2.1 เข้าร่วมประชุม วางแผน หาแนวทางการดำเนินงาน

2.2.2 ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหา นักเรียน

2.3 เป็นที่ปรึกษาหรือแนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีแก่นักเรียน

2.3.1 ให้คำปรึกษา คำแนะนำที่ดีแก่นักเรียน

2.3.2 เสนอแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีให้นักเรียน

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานดูแล ช่วยเหลือนักเรียนใน 5 ด้านนั้น ทุกฝ่ายต้องมีหน้าที่ร่วมมือกันในการดำเนินงานระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และมีประสิทธิภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา โดยใช้วงจรเดมมิ่ง (PDCA) การนำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเข้าสู่สถานศึกษา มีแผนการดำเนินงานประกอบด้วย กิจกรรมต่างๆ และนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 1 รอบปี ซึ่งมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังมีรายละเอียดการดำเนินงานต่อไปนี้

1.1 เตรียมการและวางแผนดำเนินงาน

กิจกรรมที่ 1 แต่งตั้งคณะกรรมการ

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อให้ได้คณะกรรมการตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา

1.2 เพื่อให้ผู้รับผิดชอบการดำเนินงานในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. วิธีดำเนินการ ผู้บริหารและคณะผู้รับผิดชอบระบบดูแลช่วยเหลือ
นักเรียนดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการดังนี้

2.1 ประชุมหารือเพื่อกำหนดโครงสร้างบุคลากรในระบบดูแลช่วยเหลือ
นักเรียนของสถานศึกษา

2.2 แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ (ทีมหน้า) คณะกรรมการ
ประสานงาน (ทีมสนับสนุน) และคณะกรรมการดำเนินงาน (ทีมทำ)

2.3 กำหนดบทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการ
ประสานงานและคณะกรรมการดำเนินงานในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กิจกรรมที่ 2 วิเคราะห์สภาพความพร้อมพื้นฐานของสถานศึกษาและจัดทำ
แผนปฏิบัติงาน

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อให้ทราบสภาพพื้นฐานของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับระบบการ
ดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้เป็นข้อมูลสำหรับวางแผนดำเนินงาน

1.2 เพื่อให้ได้แผนปฏิบัติงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ
สถานศึกษาตลอดปีการศึกษา

2. วิธีดำเนินการ คณะกรรมการอำนวยการ (ทีมหน้า) และ/หรือคณะกรรมการ
ประสานงาน (ทีมสนับสนุน) ดำเนินการดังนี้

2.1 วิเคราะห์สภาพพื้นฐานของสถานศึกษา โดยใช้แบบประเมินหรือ
แบบสำรวจการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หรือแบบสอบถามความพร้อมพื้นฐาน
ของสถานศึกษาที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นเอง เพื่อศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อนในด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา
ที่มีผลต่อการช่วยเหลือนักเรียนและข้อเสนอแนะของครู รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องในสถานศึกษาเกี่ยวกับการ
ดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.2 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดทำโครงการ
แผนปฏิบัติงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา และจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อ
สนับสนุนให้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.2 ปฏิบัติตามแผน

กิจกรรมที่ 3 สร้างความตระหนักและความเข้าใจกับบุคลากร

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อให้บุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.2 เพื่อให้บุคลากรทุกคนในสถานศึกษามีความเข้าใจบทบาทภาระหน้าที่ของการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.3 เพื่อให้บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาเข้าใจขั้นตอน วิธีการดำเนินงานและมีการประสานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องในสถานศึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. วิธีดำเนินการ คณะกรรมการประสานงานดำเนินการสร้างความเข้าใจกับบุคลากรโดยอาจจัดในลักษณะ

2.1 ประชุมชี้แจงและสร้างความเข้าใจให้กับบุคลากรในสถานศึกษาด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความยินดีร่วมมือร่วมใจในการทำงานเพื่อช่วยเหลือนักเรียน

2.2 ฝึกอบรมบุคลากร โดยเฉพาะครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาให้มีความรู้ความสามารถ เทคนิคหรือทักษะต่าง ๆ ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเบื้องต้น

2.3 ประชาสัมพันธ์งานการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้กับบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบอย่างต่อเนื่อง

2.4 ประเมินผลการสร้างความรู้ความเข้าใจ ให้กับบุคลากรในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและนำผลการประเมินมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาบุคลากรต่อไป

กิจกรรมที่ 4 ดำเนินการตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อให้ครูได้ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่กำหนดไว้

1.2 เพื่อให้ให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือจากครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาอย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพของนักเรียน

2. วิธีดำเนินการ

2.1 ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังรายละเอียดในตอนที่ 2 ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

2.1.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งอย่างน้อยต้องครอบคลุมด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว

2.1.2 การคัดกรองนักเรียน โดยจัดแบ่งกลุ่มนักเรียนเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา

กิจกรรมดังนี้ 2.1.3 การส่งเสริมนักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลด้วยการจัด

meeting) 2.1.3.1 กิจกรรมโฮมรูม (Homeroom)
2.1.3.2 กิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom

2.1.3.3 การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนในกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหาด้วยวิธีการ ดังนี้

2.1.3.4 ให้การปรึกษาช่วยเหลือ

2.1.3.5 จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน

คือ กิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน (Buddy) กิจกรรมซ่อมเสริม และกิจกรรมการสื่อสารกับผู้ปกครอง

2.1.4 การส่งนักเรียนไปรับการช่วยเหลือจากครูอื่นๆ เช่น ครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครอง เป็นต้น

2.2 บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและควรบันทึกทุกขั้นตอน

2.3 สรุปผลการปฏิบัติงาน รายงานหัวหน้าระดับชั้น

กิจกรรมที่ 5 ประเมินเพื่อทบทวน

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อทราบผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคที่มีในแต่ละระดับ และนำข้อมูลไปใช้ในการทบทวนและปรับปรุงระหว่างการทำงาน

1.2 เพื่อให้ได้รายงานผลการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในแต่ละระดับชั้น สำหรับการจัดทำสรุปรายงานของสถานศึกษาต่อไป

2. วิธีดำเนินการ

2.1 คณะกรรมการอำนวยการแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และการดำเนินงานของครูในแต่ละระดับชั้น

2.2 ดำเนินการประเมินแต่ละระดับชั้น โดยผู้ที่ได้รับคำสั่งแต่งตั้ง หรือผู้แทนครูในแต่ละระดับซึ่งได้รับการอบรมหรือมีความรู้ทักษะในการประเมิน โดยดำเนินการประเมินสลับระหว่างระดับชั้น

2.3 นำผลดังกล่าวมาปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

2.4 ดำเนินการประเมินคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและการดำเนินงานของครูในแต่ละระดับ ภาคเรียนละ 1 ครั้ง

2.5 ผู้ทำหน้าที่ประเมินจัดทำรายงานการประเมินคุณภาพของแต่ละระดับส่งคณะกรรมการประสานงาน เพื่อรายงานผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

กิจกรรมที่ 6 ประเมินผลเพื่อพัฒนาและสรุปรายงาน

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อให้ได้รายงานสรุปการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในแต่ละภาคเรียนและปีการศึกษา

1.2 เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุง พัฒนาระบบ วิธีการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. วิธีดำเนินการ

2.1 ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาแต่ละคนจัดทำรายงานการดำเนินงานเสนอหัวหน้าระดับชั้น (ประธานคณะกรรมการดำเนินงาน) ทุกสิ้นภาคเรียน

2.2 คณะกรรมการดำเนินงานแต่ละระดับจัดทำรายงานสรุปเป็นระดับเสนอคณะกรรมการประสานงาน

2.3 คณะกรรมการประสานงานสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากหัวหน้าระดับและจากการประเมินเพื่อทบทวนของแต่ละระดับมาจัดทำรายงานเป็นภาพรวมของสถานศึกษา เสนอคณะกรรมการอำนวยการ

2.4 คณะกรรมการอำนวยการดำเนินการดังนี้

2.4.1 ประชุมพิจารณา รายงานคณะกรรมการประสานงานในข้อ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

2.4.2 นิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงานของคณะกรรมการประสานงานและคณะกรรมการดำเนินงานทุกระดับอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการประชุมติดตามผลอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 27)

สรุปได้ว่า ผู้บริหาร โรงเรียน ควรให้ความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างจริงจัง ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสม คณะกรรมการทุกชุดจะต้องมีการประสานงานอย่างใกล้ชิด มีการประชุมในแต่ละคณะอย่างใกล้ชิด และมีการทำงานเป็นทีม ให้ความเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน

2. การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา มีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน มีภารกิจหลักที่เป็นหัวใจของการดำเนินงาน 5 กิจกรรม คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรอง การส่งเสริมพัฒนาการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข และการส่งต่อ การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือของครูที่ปรึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ควรมีการเอาใจใส่นักเรียนในกลุ่มของตนเองอย่างใกล้ชิด สามารถช่วยเหลือแนะนำและแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนของตน ได้ทันเวลาและเกิดผลดี ตามกระบวนการมีการดำเนินงานการตามกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนคือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียนการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียนและการส่งต่อนักเรียน ตามหลักเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 35-52) คือ

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หมายถึง วิธีการที่ครูที่ปรึกษาจะต้องศึกษานักเรียนในความรับผิดชอบของตนเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของเด็ก ซึ่งแต่ละคนมีสภาพสังคมชีวิตที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นหลายรูปแบบ ข้อมูลพื้นฐานที่ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องรู้และมีความเข้าใจอย่างแท้จริง ได้แก่

1.1 ด้านความสามารถของนักเรียน ได้แก่ความสามารถทางการเรียน โดยศึกษาจากผลการเรียนในรายวิชาต่าง ๆ ผลการเรียนเฉลี่ยในแต่ละภาคเรียน รวมถึงพฤติกรรมของนักเรียนที่มีต่อความสนใจในการเรียนว่านักเรียนมีความตั้งใจ สนใจในการเรียนมากน้อยเพียงใดพฤติกรรมมารโรงเรียน การขาดเรียน หรือหนีเรียนและความสามารถทางด้านอื่น ๆ ของนักเรียนเช่น ได้รับหน้าที่พิเศษที่ได้รับมอบหมายในโรงเรียน ความสามารถพิเศษของนักเรียนเช่น ดนตรีกีฬา หรือศิลปะ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน

1.2 ด้านสุขภาพของนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรดำเนินการศึกษาทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ เพื่อให้รู้จักสภาพร่างกายของนักเรียนเกี่ยวกับ น้ำหนัก ส่วนสูง โรคประจำตัว หรืออาการผิดปกติทางร่างกายต่าง ๆ ด้านจิตใจ มีการสำรวจจากข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสามารถสรุปพฤติกรรมด้านจิตใจของนักเรียน เช่น อารมณ์ซึมเศร้า วิตกกังวล พฤติกรรมอยู่ไม่นิ่ง สมาธิสั้นและบุคลิกภาพขี้อาย ชอบเก็บตัว ให้ชัดเจน

1.3 ด้านครอบครัว ครูที่ปรึกษาดำเนินการศึกษา สภาพครอบครัวของนักเรียนในด้านเศรษฐกิจ เกี่ยวกับรายได้ อาชีพของบิดา มารดาและผู้ปกครองนักเรียน ค่าใช้จ่ายที่นักเรียนได้รับในการมาโรงเรียน ด้านการคุ้มครองนักเรียนที่เกี่ยวกับข้อมูลของสมาชิกภายในครอบครัวความสัมพันธ์ในครอบครัว บุคคลที่รับผิดชอบดูแลนักเรียน ลักษณะสภาพที่อยู่อาศัยและ

บรรยากาศสิ่งแวดล้อม อาการเจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัว หรือมีการใช้สารเสพติด ดื่มสุรา เล่นการพนันเป็นข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

การศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคลตามกระบวนการที่กล่าวข้างต้นครูที่ปรึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้วิธีการและเครื่องมือต่าง ๆ ที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลให้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว เครื่องมือที่ครูที่ปรึกษาควรนำมาใช้ได้แก่ระเบียบวาระสนทนา ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน ซึ่งรูปแบบของระเบียบวาระสนทนาของแต่ละโรงเรียนอาจแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความต้องการและการครอบคลุมของข้อมูล โดยให้นักเรียนเป็นผู้กรอกข้อมูลเบื้องต้นและครูที่ปรึกษากรอกข้อมูลเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ที่สุด ทั้งนี้ข้อมูลระเบียบวาระสนทนาควรเก็บไว้เป็นความลับและมีกรเก็บเอกสารอย่างเป็นระบบ เมื่อสิ้นปีการศึกษาหากมีการเปลี่ยนแปลงครูที่ปรึกษาควรมอบข้อมูลระเบียบวาระสนทนาให้กับครูที่ปรึกษาคนใหม่ต่อไป

เครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่ครูที่ปรึกษาควรนำมาใช้เพื่อศึกษานักเรียนได้แก่ แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก ซึ่งเป็นแบบประเมินพฤติกรรมเด็กที่กรมสุขภาพจิต ได้พัฒนาขึ้นมาจาก The Strength and Difficulties Questionnaire (SDQ) จากประเทศเยอรมัน (กรมสุขภาพจิต, 2551, หน้า 23) ซึ่งได้รับการยอมรับว่ามีความเที่ยงและตรงสูง โดยจัดทำแบบประเมินพฤติกรรมเด็ก จำนวน 3 ชุด ต่อนักเรียนหนึ่งคน ชุดที่หนึ่งให้นักเรียนใช้ประเมินตนเอง ชุดที่สองให้ผู้ปกครองประเมินตัวนักเรียนและชุดที่สามสำหรับครูเป็นผู้ประเมิน ควรทำการประเมินในระยะเวลาใกล้เคียงกัน เพื่อความชัดเจนของข้อมูล นอกจากนี้ ข้อมูลที่ครูที่ปรึกษาควรดำเนินการด้วยตนเองมากที่สุด คือ การสัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคลและการออกเยี่ยมบ้านนักเรียน ซึ่งจะทำให้ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนจากสภาพความเป็นจริง หรือใช้เครื่องมือเพิ่มเติมอื่น ๆ เช่น แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์เมื่อครูที่ปรึกษาได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนได้เพียงพอแล้ว จึงดำเนินการตามกระบวนการคัดกรองนักเรียนต่อไป

2. การคัดกรอง เป็นกระบวนการดำเนินการหลังจากที่ครูที่ปรึกษาได้ศึกษาทำความเข้าใจกับนักเรียนเป็นรายบุคคลแล้ว โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์สรุปผล เพื่อแยกนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงและมีปัญหาประโยชน์ของการจัดกลุ่มนักเรียนก็เพื่อให้การดูแลช่วยเหลือและแก้ไขปัญหานักเรียน ตรงกับปัญหาหรือความต้องการมากที่สุดสามารถแก้ไขนักเรียนที่มี ความจำเป็นเร่งด่วนและได้ผลอย่างรวดเร็ว ข้อควรระมัดระวังสำหรับครูที่ปรึกษาในการคัดกรอง คือ ต้องระมัดระวัง ไม่ให้นักเรียนได้ทราบข้อมูลผลการคัดกรองว่าตนถูกจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหาและแตกต่างจากกลุ่มปกติ ถึงแม้ว่านักเรียนจะรู้ว่าตนเองควรจัดอยู่ในกลุ่มใด เพราะจะทำให้มีผลกับความรู้สึกของนักเรียน หรืออาจถูกเพื่อนล้อเลียน เมื่อครูที่ปรึกษาสรุปผล

การคัดกรองนักเรียนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรมีการประสานงานกับผู้ปกครองเพื่อขอความร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียน แต่พึงระมัดระวังในเรื่องการสื่อสารกับผู้ปกครองเกี่ยวกับผลการคัดกรองที่นักเรียนถูกจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหา แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนเพื่อการคัดกรองของครูที่ปรึกษา ควรมีการประชุมครูในโรงเรียน เพื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ในการจัดกลุ่มของนักเรียนให้มีหลักเกณฑ์ และมาตรฐานเป็นไปในแนวทางเดียวกัน เป็นที่ยอมรับของครูที่ปรึกษาในโรงเรียน เพื่อใช้เกณฑ์การคัดกรองดังกล่าว หลักเกณฑ์การคัดกรองมีวิธีการคือ นำข้อมูลที่ได้จากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมาวิเคราะห์ ดังนี้

2.1 ด้านความสามารถของนักเรียนเกี่ยวกับด้านผลการเรียนจะพิจารณาข้อมูลจากผลการเรียนเฉลี่ย การติด 0 ร ม.ศ. การขาดเรียน ไม่เข้าเรียน มาสาย ตามเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนด และพิจารณาความสามารถด้านอื่นของนักเรียน ได้แก่ ความสามารถพิเศษของนักเรียน ความถนัดความสนใจ หรือผลงานของนักเรียน หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายพิเศษในโรงเรียน

2.2 ด้านสุขภาพของนักเรียน พิจารณาจากสภาพร่างกายปกติ พิการ หรือมีความบกพร่องทางร่างกาย การมีโรคประจำตัว ตรวจสอบความเหมาะสมของส่วนสูงและน้ำหนัก การแต่งกายและการรักษาความสะอาด พิจารณาจากสภาพด้านจิตใจจากแบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) สังเกตพฤติกรรมที่พบเห็นได้แก่ความสัมพันธ์กับเพื่อน กับครู การใช้สารเสพติด พฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม สภาพทางอารมณ์และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออก

2.3 ด้านครอบครัว พิจารณาครอบครัวด้านเศรษฐกิจ การมีรายได้ หนี้สิน การใช้จ่าย รายรับของครอบครัว เงินค่าใช้จ่ายของนักเรียนในการมาโรงเรียน เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนด ในด้านการคุ้มครองของนักเรียน จะพิจารณาเกี่ยวกับสภาพครอบครัวว่าสามารถดูแลนักเรียนได้อย่างเหมาะสมหรือไม่ มีความปลอดภัยในสภาพที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมเหมาะสม ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวอบอุ่น หรือมีการทะเลาะเบาะแว้งประจำ การเกี่ยวข้องกับยาเสพติด สุรา การพนัน หรือความเจ็บป่วยของคนในครอบครัวที่มีผลต่อสภาพครอบครัว การมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมเรื่องเพศ ที่มีผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงของนักเรียน ผลการคัดกรองทำให้แยกกลุ่มเด็กออกเป็น กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มที่มีปัญหาเพื่อสะดวกในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษา ที่จะส่งเสริมให้นักเรียนทุกกลุ่ม ช่วยเหลือหรือแก้ไขนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหอย่างได้ผลตามความต้องการของนักเรียน

3. การส่งเสริมและพัฒนา เป็นกระบวนการที่ครูที่ปรึกษาสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่ตนดูแลทั้งกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหา ให้มีคุณภาพดีขึ้น ป้องกันมิให้นักเรียนกลุ่มปกติเปลี่ยนไปอยู่กลุ่มเสี่ยงและทำให้กลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหากลับคืนสภาพเป็นเด็กกลุ่มปกติ

กิจกรรมที่สนับสนุนการส่งเสริมนักเรียน สามารถทำได้หลายวิธี ตามวิธีการของแต่ละโรงเรียนจะเลือกนำไปใช้ตามความเหมาะสม กิจกรรมสำคัญที่โรงเรียนควรดำเนินการ เพื่อเป็นการส่งเสริมนักเรียนเป็นอย่างมาก คือ

3.1 กิจกรรมโฮมรูม (Home Room) เป็นกิจกรรมที่ครูที่ปรึกษาควรร่วมจัดกิจกรรม กับเด็กนักเรียน สามารถจัดกิจกรรมเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มก็ได้ สถานที่จัดกิจกรรมใช้ใน ห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนก็ได้ตามความเหมาะสมและความต้องการของครูที่ปรึกษาและนักเรียน จัดบรรยากาศกิจกรรมอย่างเป็นกันเองเสมือนอยู่ในครอบครัวเดียวกัน ฝึกให้นักเรียนได้รู้จักตนเอง และรู้จักผู้อื่น ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม มีทักษะในการปรับตัว การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินชีวิต สร้างความรู้จักซึ่งกันและกันระหว่างครูที่ปรึกษากับนักเรียน ครูที่ปรึกษาสามารถ ส่งเสริม สนับสนุน ปกป้องและแก้ไขให้นักเรียนตามความต้องการได้ แนวทางในการจัดกิจกรรม โฮมรูม ควรมีการกำหนดเนื้อหากิจกรรมตามความต้องการของนักเรียน มีการสำรวจความต้องการ ของนักเรียน ให้นักเรียนมีส่วนในการเลือกกิจกรรม มีการวางแผนการจัดกิจกรรมโฮมรูม โดยยึด หลักการบูรณาการ มีจุดมุ่งหมายสอดคล้องกับนโยบายของ โรงเรียน มีความยืดหยุ่นและผสมผสาน กับความต้องการของนักเรียน หลังจากที่ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรมี การบันทึกหลักฐานการจัดกิจกรรม สรุปผลการดำเนินกิจกรรมและจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ไว้ อย่างมี ระบบ

3.2 การจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom Meeting) กิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนเป็นกิจกรรมที่สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่าง ครูที่ปรึกษาและ ผู้ปกครองนักเรียน ในการดูแลนักเรียนเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีให้กับผู้ปกครองและครูที่ ปรึกษาได้วางแผนในการดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทำให้นักเรียนได้รับการดูแลจาก ผู้ปกครองและครูที่ปรึกษามากขึ้น ผู้ปกครองให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนได้ด้วยดี การดำเนินการประชุมผู้ปกครองควรมีการประชุมผู้ปกครองในชั้นเรียนอย่างน้อย 1 ครั้งต่อ 1 ภาค เรียน เนื้อหาสาระของการประชุมควรมีการวางแผนการดำเนินการประชุม โดยเตรียมข้อมูลของ นักเรียนแต่ละคน เนื้อหาของการประชุม ไม่ควรเป็นการรายงานพฤติกรรมของนักเรียนให้ ผู้ปกครองฟัง แต่ควรเป็นกิจกรรมที่ร่วมกันช่วยเหลือนักเรียน การพูดคุยกับผู้ปกครองควรระวัง คำพูดเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนในทางลบ แต่ใช้วิธีพูดที่แสดงให้ผู้ปกครองเห็นว่าครูที่ปรึกษา มีความเข้าใจในตัวนักเรียน มีความรู้สึกห่วงใยในนักเรียนทุกคนขณะประชุมควรเปิดโอกาสให้ ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็นในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนหรือเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับตัวนักเรียน การประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนในบางโรงเรียน อาจจัดให้มีการประชุมผู้ปกครองของแต่ละชั้นเรียน เพื่อคัดเลือกตัวแทนผู้ปกครองในชั้นเรียน จำนวนตามที่โรงเรียนเห็นสมควรเข้าร่วมเป็น

คณะกรรมการผู้ปกครองเครือข่ายของโรงเรียน เพื่อให้มีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ทั้งด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและสนับสนุนการจัดการศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้มีความพร้อมในด้านการเรียน ส่งเสริมความสามารถของนักเรียนให้แสดงออกตามศักยภาพของตน ในการดำเนินการประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนครูที่ปรึกษาควรมีการสรุปผลและจัดทำเอกสารหลักฐานการประชุมแต่ละครั้ง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไปการดำเนินการเพื่อส่งเสริมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมนักเรียนได้ทั้งนักเรียนกลุ่มปกติและกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหา เป็นการพัฒนานักเรียนตามความสามารถความต้องการและเสริมสร้างให้นักเรียนมีคุณภาพเพิ่มขึ้น แต่สำหรับนักเรียน กลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา นั้น จำเป็นต้องจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างหลากหลาย ตามลักษณะความจำเป็นหรือปัญหาของนักเรียน ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องมีกิจกรรมที่ช่วยป้องกันและช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนานักเรียนกลุ่มนี้ให้กลับคืนสู่สภาพปกติสามารถใช้ชีวิตร่วมกับสังคมในปัจจุบันได้

4. การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาได้ให้ความเอาใจใส่ดูแลนักเรียนในความรับผิดชอบของตนทุกคนอยู่แล้ว แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรให้ความดูแลอย่างใกล้ชิด ต่อเนื่องเพื่อช่วยแก้ปัญหาให้นักเรียนทั้งด้านป้องกันและแก้ไขปัญหา การแก้ปัญหาให้นักเรียนกลุ่มนี้นับว่าเป็นภาระใหญ่หลวงของครูที่ปรึกษาเพราะนักเรียนแต่ละคนย่อมมีปัญหาที่แตกต่างกันออกไป แม้ปัญหาของนักเรียนเหมือนกัน ก็จะมีวิธีการแก้ไขต่างกัน ดังนั้นการช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มนี้ ครูที่ปรึกษาจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและมีวิธีการแก้ไขปัญหามากมาย เพื่อช่วยเหลือนักเรียนของตนไม่ให้กลายเป็นปัญหาของสังคมต่อไป การดำเนินการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียนอาจจะทำได้หลายวิธีการ แต่กระบวนการที่สำคัญครูที่ปรึกษาควรมีความรู้และจัดดำเนินการในโรงเรียนได้แก่

4.1 การให้คำปรึกษาเบื้องต้นให้กับนักเรียน เป็นวิธีการที่ช่วยให้นักเรียนได้ผ่อนคลายปัญหาที่เกิดขึ้นให้ลดน้อยลง ทั้งปัญหาด้านความรู้สึกรู้สึกนึกคิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมดังนั้นการให้คำปรึกษาเบื้องต้นของครูที่ปรึกษาจึงจำเป็นที่จะต้องมิตักษะและความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาการพัฒนาตามวัย-วัยรุ่นของนักเรียนระดับประถมศึกษา และมีธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งอยู่ในช่วงอายุ 7 – 11 ปี และอายุ 12 – 15 ปี ตามลำดับเป็นการพัฒนาการเข้าสู่วัยรุ่น ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมมากที่สุด

4.2 การจัดกิจกรรมเพื่อการป้องกันและช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน นอกจากการให้คำปรึกษาเบื้องต้นกับนักเรียนแล้ว ครูที่ปรึกษาควรรหาแนวทางจัดกิจกรรม เพื่อช่วยเหลือนักเรียนโดยการดำเนินการด้วยตนเอง หรือขอความร่วมมือกับครูทุกคนในโรงเรียนเพื่อจัดกิจกรรมที่หลากหลายและให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนมากที่สุด กิจกรรมที่ควรดำเนินการมีดังนี้

4.2.1 การใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยใช้นอกเวลาเรียนไม่ใช้ในคาบเรียน อาจเป็นเวลาช่วงเช้าก่อนเข้าแถวหรือเวลาเย็นหลังเลิกเรียน การดำเนินการจัดกิจกรรมในรูปแบบของชมรม ที่เป็น โครงการหรืองานของโรงเรียน โดยมีครูที่ปรึกษาและนักเรียนร่วมกันพิจารณาเลือกกิจกรรมที่ตรงต่อความต้องการและมีประโยชน์แก่นักเรียน โรงเรียนจัดให้นักเรียนได้เลือกกิจกรรมที่หลากหลาย ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบดำเนินการเอง โดยครูที่ปรึกษา เป็นผู้สนับสนุนช่วยเหลือ นอกจากนี้โรงเรียนควรจัดแหล่งเรียนรู้ให้พอเพียงกับความต้องการของนักเรียน ที่จะใช้ศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเอง จัดให้มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยบริการนักเรียนอย่างทั่วถึง

4.2.2 กิจกรรมในห้องเรียนการจัดกิจกรรมในห้องเรียนเป็นการดำเนินการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากครูประจำวิชา ให้ช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกิจกรรม โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะทางสังคม เกิดความรู้สึกลึกซึ้งภาคภูมิใจในตนเองจากการทำงานกลุ่ม ได้ร่วมเรียนรู้กับเพื่อน ๆ ในส่วนของนักเรียนที่มีปัญหาด้านการแสดงออกหรือการพูดหน้าชั้น ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกฝน ให้กำลังใจจนกระทั่งนักเรียนเกิดความมั่นใจในตัวเอง

4.2.3 กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน (Buddy) เป็นการจัดกิจกรรมที่ใช้วิธีการช่วยเหลือของเพื่อนนักเรียนด้วยกัน โดยวิธีจับคู่ให้นักเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถและบุคลิกภาพ เพื่อให้นักเรียนได้ช่วยเหลือกันได้จริง ไม่ให้เกิดปัญหาในการจับคู่ การจับคู่เกิดจากความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนที่มีความสามารถเด่นจับคู่กับนักเรียนที่ด้อยกว่า ฝึกฝนให้นักเรียนเอาใจใส่ เอื้อเฟื้อต่อกัน ครูที่ปรึกษาควรมีหน้าที่ติดตามกิจกรรมของนักเรียนแต่ละคู่ว่า สามารถช่วยเหลือกันได้หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะให้การช่วยเหลือหรือแนะนำ

4.2.4 กิจกรรมซ่อมเสริม เป็นกิจกรรมที่ส่วนใหญ่เกี่ยวกับปัญหาด้านการเรียนของนักเรียน ซึ่งครูประจำวิชาที่สอนในระดับชั้นต้องให้ความร่วมมือวางแผนเพื่อช่วยเหลือนักเรียน ที่เรียนอ่อน เรียนรู้ช้าไม่ทันเพื่อน ให้ได้เรียนเพิ่มเติมหรือเรียนรู้ได้ทันเพื่อน ฝึกให้นักเรียนเอาใจใส่ในการเรียนของตนเอง การดำเนินการจัดกิจกรรมครูที่ปรึกษาควรมีการติดต่อนัดแนะวัน เวลาสถานที่ กับครูประจำวิชาก่อน แล้วจึงส่งนักเรียนไปติดต่อขอเรียนซ่อมเสริมกับครูประจำวิชาอีกครั้งหนึ่งและคอยตรวจสอบติดตามผลว่านักเรียนได้ร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอหรือไม่

4.2.5 กิจกรรมสื่อสารกับผู้ปกครอง การช่วยเหลือนักเรียนที่ได้ผลดีนั้นเกิดจากการร่วมมือที่ระหว่ง ครูกับผู้ปกครอง ดังนั้นเมื่อนักเรียนมีปัญหาที่ควรได้รับการช่วยเหลือ ครูที่ปรึกษาควรติดต่อผู้ปกครองของนักเรียนให้ทราบโดยเร็ว โดยวิธีการใช้โทรศัพท์

ติดต่อแจ้งข้อมูลทางไปรษณีย์หรือเชิญผู้ปกครองมาพบด้วยตน ลักษณะการแจ้งพฤติกรรมของนักเรียนควรแสดงถึงความห่วงใย เอาใจใส่นักเรียน ไม่ควรแจ้งผู้ปกครองโดยบอกพฤติกรรมที่นักเรียนมีปัญหาทำให้ผู้ปกครองมีความรู้สึกไม่ดีต่อครูที่ปรึกษาหรือตัวนักเรียนจะทำให้การแก้ไขปัญหายากขึ้น กิจกรรมการช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษาแม้ว่าจะดำเนินการอย่างเต็มที่ทั้ง 4 ด้าน คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียนและการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน แต่ยังไม่สามารถช่วยเหลือนักเรียนได้ จำเป็นต้องส่งต่อนักเรียนให้กับครูในโรงเรียน หรือผู้เชี่ยวชาญภายนอกที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน เพื่อให้การช่วยเหลือนักเรียนต่อไป

5. การส่งต่อนักเรียน การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษาเมื่อได้ดำเนินการตามกระบวนการช่วยเหลือนักเรียนทั้ง 4 ด้านข้างต้นแล้ว ยังไม่สามารถช่วยเหลือนักเรียนได้เพราะบางครั้งปัญหาของนักเรียนรุนแรงยากต่อการแก้ไข หรือการดำเนินการแก้ไขต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะให้การช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรส่งต่อนักเรียนให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญได้แก้ไขปัญหาก่อนที่ปัญหาจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ลักษณะของการส่งต่อนักเรียนดำเนินการได้ 2 แบบ คือ

5.1 การส่งต่อภายในคือ การส่งนักเรียนภายในโรงเรียน โดยครูที่ปรึกษาส่งต่อนักเรียนให้กับครูที่มีความสามารถที่จะช่วยเหลือนักเรียนได้ ตามลักษณะของปัญหา เช่น ครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชาหรือฝ่ายปกครอง การส่งต่อนักเรียนควรมีการดำเนินการจัดทำข้อมูลของนักเรียนที่ผ่านมา วิธีการแก้ไขปัญหาและวิธีการช่วยเหลือที่ผ่านมา มีการประสานกับครูที่จะช่วยเหลือนักเรียนให้ทราบล่วงหน้าก่อน ครูที่ปรึกษาควรชี้แจงให้นักเรียนทราบและเข้าใจเหตุผลในการส่งต่อ ให้นักเรียนเกิดความรู้สึกที่ดีในการส่งต่อ นัดแนะ วัน เวลา ที่ส่งต่อกับครูที่ให้การช่วยเหลือและพร้อมที่จะรับนักเรียนกลับคืนเมื่อผ่านการช่วยเหลือให้ดีขึ้นแล้ว

5.2 การส่งต่อภายนอกการช่วยเหลือของครูที่รับนักเรียนส่งต่อภายในมาดูแลช่วยเหลือตามกระบวนการอย่างมีระบบมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้วการแก้ไขปัญหายังยากต่อการช่วยเหลืออีก จำเป็นต้องส่งต่อนักเรียนให้ผู้เชี่ยวชาญภายนอกเพื่อดำเนินการช่วยเหลือต่อไป บุคคลที่ควรเป็นผู้ส่งต่อนักเรียน ได้แก่ ครูแนะแนว หรือฝ่ายปกครอง และเมื่อนักเรียนได้รับการช่วยเหลือให้กลับคืนสภาพปกติแล้ว โรงเรียนต้องรับนักเรียนให้กลับเข้าเรียนตามเดิม

สรุปได้ว่า ครูที่ปรึกษาเปรียบเสมือนหัวใจของการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ช่วยเหลือแนะนำและแก้ปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนของคุณได้ทันเวลาและเกิดผลดีตามกระบวนการ

ดำเนินงานการตามกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนคือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียนการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียนและการส่งต่อนักเรียน

3. การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูแนะแนว/ผู้เกี่ยวข้อง ครูแนะแนว ต้องเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อการจัดระบบงานแนะแนว ซึ่งมีความสัมพันธ์ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน เมื่อครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาได้ดูแลช่วยเหลือนักเรียนเบื้องต้นแล้ว พบกรณีที่ยากต่อการแก้ไข จึงดำเนินการส่งต่อให้ครูแนะแนว ครูฝ่ายปกครอง ครูฝ่ายวิชาการ หรืองานพยาบาล ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 53)

สรุปได้ว่า ครูแนะแนวหรือฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รับนักเรียนส่งต่อจากครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาดำเนินการให้คำปรึกษาช่วยเหลือและประสานกับครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา เพื่อแจ้งผลการช่วยเหลือ ถ้าพฤติกรรมนักเรียนดีขึ้น ก็จะอยู่ในความดูแลของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาแต่ถ้ายังไม่ดีขึ้นก็นำเข้าที่ประชุมปรึกษารายกรณี เพื่อร่วมมือกันในการแก้ปัญหาของนักเรียน จนพฤติกรรมดีขึ้นก็ส่งกลับไปอยู่ในความดูแลของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา แต่บางกรณีนักเรียนยังไม่ดี ก็ส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอกเพื่อหาสาเหตุและแก้ไขต่อไป

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือ สรุปได้ว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นการดำเนินงานที่มีขั้นตอนชัดเจน มีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพ และสามารถตรวจสอบได้ โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานและมีผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ ส่งผลให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ สามารถพัฒนานักเรียนได้เต็มศักยภาพ

เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

งานวิจัยเชิงคุณภาพมีวิธีเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพที่หลากหลาย ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม เป็นต้น โดยไม่ใช่ค่าสถิติ การใช้ข้อมูลเอกสาร การศึกษาประวัติชีวิต การทำเหตุการณ์สมมติ แต่จะกล่าวถึงเฉพาะ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

1. การสัมภาษณ์

เป็นการสนทนากันอย่างมีเป้าหมาย ระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการที่ตรง และเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ซึ่งเป็นชุดประเด็นคำถามที่กำหนดขึ้นไว้เป็นกรอบในการสนทนา

เพื่อทดสอบสิ่งที่สนใจศึกษา แบบสัมภาษณ์มักนิยมใช้วัดความคิดเห็น ความรู้สึกหรือทัศนคติต่างๆ โดยทั่วไปแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ (เกียรติสุดา ศรีสุข, ม.ป.ป., หน้า 12)

1.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีประเด็นคำถามกำหนดขึ้นไว้ในการสนทนาอย่างเป็นขั้นตอน เรียงลำดับก่อนหลังไว้เป็นอย่างดี เมื่อจบคำถามสุดท้ายก็ปิดการสัมภาษณ์ อย่างไรก็ตามรูปแบบการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ แบบสัมภาษณ์ที่มีข้อความแบบปลายเปิด และแบบปลายปิด เช่นเดียวกับประเภทของแบบสอบถาม

1.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview Form) เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีประเด็นคำถามกำหนดขึ้นไว้ในการสนทนาอย่างกว้างๆ เพียงประเด็นหลักๆ ส่วนประเด็นอื่นๆ มักมีเพิ่มเติมขึ้นระหว่างการสนทนาโดยไม่มีระเบียบ ลำดับคำถามไว้แน่นอนตายตัว จะปิดการสัมภาษณ์เมื่อไหร่ก็ได้ตามที่ผู้สัมภาษณ์เห็นว่าได้ข้อมูลเป็นที่เพียงพอแล้ว

1.3 หลักการสร้างแบบสัมภาษณ์ มีดังนี้

1.3.1 หัวข้อที่สัมภาษณ์ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย

1.3.2 ถามทีละประเด็นด้วยภาษาที่ง่ายๆ เหมาะกับผู้ตอบ

1.3.3 คำถามไม่ควรขึ้นนำการตอบไปในทางใดทางหนึ่ง

1.3.4 หลีกเลี่ยงคำถามที่ทำให้ผู้ตอบหรือผู้ให้สัมภาษณ์อึดอัดใจ

1.4 ขั้นตอนในการสร้างแบบสัมภาษณ์

1.4.1 ศึกษาวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.4.2 กำหนดหัวข้อประเด็นที่ต้องการถามตามวัตถุประสงค์

1.4.3 รวบรวมข้อความที่ต้องการสัมภาษณ์ ตามประเด็นที่กำหนดไว้

1.4.4 พิจารณา แต่ละข้อความว่า มีความเป็นปรนัยหรือความชัดเจนทางภาษา เหมาะกับการถามกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหรือไม่

1.4.5 พิจารณาข้อความโดยรวมว่าครอบคลุมทุกประเด็นที่ต้องการสอบถามทั้งหมดหรือไม่ หากไม่แน่ใจในขั้นนี้ผู้วิจัยอาจนำข้อความไปขอให้ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ตรวจสอบว่าข้อความแต่ละข้อ วัดได้ตรงและครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษาทั้งหมดแล้วหรือยัง

1.4.6 ปรับปรุงข้อความตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

1.4.7 จัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับชั่วคราว

1.4.8 นำแบบสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้รวบรวมข้อมูลจริง ประมาณ 1-2 คน ว่ามีความเข้าใจตัวคำถาม และสามารถตอบคำถามตามต้องการได้หรือไม่

1.4.9 ปรับปรุงข้อคำถาม

1.4.10 จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์

สรุปได้ว่า การสัมภาษณ์ หมายถึง การสนทนากันอย่างมีเป้าหมาย ระหว่างผู้สัมภาษณ์ และผู้ให้สัมภาษณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการโดยตรง และเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ สามารถทำได้ 2 แบบ คือ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured interview or Formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

2. การสนทนากลุ่ม

อดิเรก เฉลียวฉลาด (2552) การจัดกลุ่มสนทนาเป็นวิธีอย่างหนึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเรียกชื่อที่แตกต่างกัน เช่น “Focus group interviews” “Focus interviews” “Focus group research” ในแต่ละคำมีความหมายต่างกันเล็กน้อย การวิจัยและจัดกลุ่มสนทนา เป็นการวิจัยที่มีการใช้กระบวนการกลุ่มในการเก็บข้อมูล กำหนดบุคคลที่เข้าร่วมกระบวนการเทคนิคการจัดกลุ่มและกำหนดประเด็นวิจัยที่จะสนทนาร่วมกันระหว่างนักวิจัยและสมาชิกที่อยู่ในกลุ่ม สำหรับเทคนิคการจัดกลุ่มสนทนานั้น เป็นการจัดประชุมกลุ่มให้สมาชิกมาสนทนากันในประเด็นที่นักวิจัยเจาะจงล่วงหน้าว่าจะสนทนากันเรื่องอะไร ในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนใช้คำว่า “เทคนิคการจัดกลุ่มสนทนา (Focus group technique) และเรียกชื่อย่อเป็นภาษาอังกฤษว่า FGT

ตามความคิดของ มอร์แกน (Morgan, 1988) การสนทนากลุ่มเป็นเทคนิคที่ใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มในการสนทนากลุ่มในการเก็บข้อมูล โดยการฟังและเรียนรู้จากกลุ่มผู้เข้าประชุม เทคนิคการจัดกลุ่มสนทนาจึงเป็นวิธีการเก็บข้อมูลที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมและดำเนินการมีปฏิสัมพันธ์ โดยการเผชิญหน้ากันทำให้เกิดพลังของกลุ่มไปกระตุ้นความคิดเห็นของตนเองและความคิดเห็นของผู้อื่นออกมาอย่างเปิดเผยและจริงใจในขณะที่ดำเนินการ ทำให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียด ลึกซึ้ง ลุ่มลึก และมีแง่มุมต่าง ๆ ของความคิดและประสบการณ์ของคนในกลุ่ม เทคนิคนี้สามารถดำเนินการได้รวดเร็ว ประหยัดเวลากระบวนการกลุ่มจะทำให้เกิดการสื่อสารกันภายในกลุ่มระหว่างสมาชิกผู้เข้าร่วมกับผู้ดำเนินการอภิปรายและระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง กระบวนการที่ใช้ในการประชุมแบบนี้ประกอบด้วยการสื่อสาร 3 ส่วน

1. เป็นการสื่อสารเพื่อกำหนดประเด็นที่ต้องการฟังจากสมาชิกที่เข้าร่วม

2. เป็นการสื่อสารภายในระหว่างสมาชิกภายใต้ประเด็นที่กำหนด
3. เป็นการสรุปสาระที่นักวิจัยได้เรียน ได้เรียนรู้จากกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม

กระบวนการจัดกลุ่มสนทนาถือว่าเป็นวิจัยที่ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การอภิปรายของกลุ่ม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมแสดงประสบการณ์และความเชื่อของตน ดังนั้นจะเห็นว่ามีการใช้ประโยชน์จากการจัดประชุมสนทนาดังกล่าวเพื่อการกำหนดปัญหา การวางแผน การนำแผนสู่การปฏิบัติ และการประเมินผล เทคนิคนี้จะใช้ได้ในทุกขั้นตอนของการวิจัยและสามารถนำไปใช้กับการวิจัยเชิงวิชาการ การตลาด การวิจัยเชิงประเมิน การพัฒนาคุณภาพ เป็นต้น มอร์แกนชี้ให้เห็นว่า ไม่มีวิธีเก็บข้อมูลวิธีใดที่สมบูรณ์ที่สุด การใช้กระบวนการจัดกลุ่มสนทนาไม่ใช่เทคนิคการเก็บข้อมูลที่ดีที่สุดแต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือบริบทของประเด็นที่จะศึกษา ผู้ดำเนินการเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการประชุมกลุ่ม เป็นบุคคลที่มีส่วนในการทำให้ได้ข้อมูลที่เหมาะสม แต่เชื่อว่าผู้ดำเนินการอภิปรายจะเป็นบุคคลสำคัญที่สุด ผู้ร่วมวิจัยในกระบวนการกลุ่มไม่ว่าจะเป็นผู้จัดบันทึก ผู้วิเคราะห์ข้อมูล หรือเนื้อหาจากการประชุม ผู้จัดทำรายงานต่างเป็นบุคคลที่ต้องทำงานเป็นทีมเพื่อให้การประชุมกลุ่มออกมาได้ผลดีที่สุด นอกจากนี้ มอร์แกนยังเน้นว่า คณะนักวิจัยสามารถเรียนรู้ได้จากสมาชิกในกลุ่ม ไม่ใช่เป็นผู้สอนให้สมาชิกเป็นอย่างที่ว่าวิจัยอยากให้เป็น (สุวิมล ว่องวานิช, 2550, หน้า 342-343)

2.1 ขั้นตอนการจัดสนทนากลุ่ม เพื่อให้การดำเนินงานมีขั้นตอนที่เป็นระบบชัดเจน สุวิมล ว่องวานิช (2550, หน้า 344-345) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนในการใช้เทคนิคการจัดกลุ่มสนทนาของสจิวต์และชามดาสานี (Stewart and Shamdasani, 1990) ไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การนิยามปัญหาและกำหนดประเด็นคำถามในการศึกษา การกำหนดเรื่องที่จะทำการศึกษาอาจจะเกิดมาจากแนวคิด ทฤษฎี หรือเรื่องที่สนใจ โดยนำประเด็นปัญหาซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ในการศึกษามากำหนดเป็นตัวแปร แล้วสร้างเป็นแนวคำถามย่อย ๆ ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนและเป็นเหตุเป็นผลมากที่สุด

ขั้นที่ 2 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ขนาดของกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนานั้นควรมีพอเหมาะ หากน้อยเกินไปจะทำให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมสนทนามีน้อย และหากผู้เข้าร่วมสนทนามีมากเกินไป โอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงก็จะมีน้อย การเลือกตัวอย่างที่เข้าร่วมกระบวนการควรคำนึงถึงภูมิหลังของผู้เข้าร่วมสนทนาให้มีลักษณะใกล้เคียงกัน

ขั้นที่ 3 การกำหนดผู้เข้าดำเนินการสนทนา (Moderator) ซึ่งเป็นบุคคลที่เป็นผู้นำ และกำกับการสนทนาให้ดำเนินไปตามหัวข้อการวิจัยและตามแนวทางการสนทนา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกันความเป็นจริงและครอบคลุมภายในเวลาที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 4 การกำหนดแนวทาง/คู่มือการสนทนาและทดลองใช้ โดยการศึกษา จุดมุ่งหมายและตัวแปรที่ต้องการศึกษา มีการจัดลำดับความคิดและแนวทางการสนทนาไว้ล่วงหน้า เป็นขั้นตอน ช่วยให้ผู้ดำเนินการสามารถดำเนินการสนทนาในขอบเขตที่เหมาะสม

ขั้นที่ 5 การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม พยายามใช้ทรัพยากรของ หน่วยงานหรือองค์กรที่สนับสนุนให้มีการจัดสนทนากลุ่มเป็นแหล่งคัดเลือก อาจใช้วิธีการสุ่มเพื่อ คัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนา โดยคำนึงถึงต้นทุนและคุณภาพของผู้เข้าร่วมสนทนา ต้องระวังไม่ให้เกิด อคติในการเลือกกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนา

ขั้นที่ 6 การดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา ผู้ดำเนินการสนทนาสร้างบรรยากาศให้ ผู้เข้าร่วมสนทนามีความคุ้นเคย มีการแนะนำตัว การเสนอจุดประสงค์ของการจัดสนทนากลุ่ม การขออนุญาตบันทึกข้อมูล โดยใช้เครื่องบันทึกเสียง การดำเนินการสนทนาให้ครอบคลุมประเด็น ที่ต้องการให้เกิดการอภิปรายครบถ้วน ควบคุมการสนทนาให้อยู่ในประเด็น เปิดโอกาสให้แสดง ความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยไม่ชี้นำคำตอบที่ต้องการให้เกิด

ขั้นที่ 7 การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล ข้อมูลในเครื่องบันทึกเสียงจะถูกถอด ออกมาเป็นสนทนาเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป โดยใช้วิธีการที่หลากหลายแต่ส่วนใหญ่มักใช้ การทำเครื่องหมายในข้อความสำคัญแล้วมีการจัดหมวดหมู่

ขั้นที่ 8 การจัดทำรายงานผลสนทนา การเขียนรายงานผลการจัดกลุ่มสนทนาก็ เหมือนกับการจัดทำรายงานการวิจัยทั่วไป ศึกษาประเด็น นำเสนอข้อมูลที่เป็นคำตอบในประเด็น วิจัย แล้วเขียนเป็นข้อค้นพบ

นอกจากนี้ ชาย โปธิสิตา (2550, หน้า 225) ได้ปรับขั้นตอนของ สจ๊วตและชามดาสนี (Stewart and Shamdasani, 1990) ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดปัญหาการวิจัย

ขั้นที่ 2 กำหนดกรอบการเลือกตัวอย่าง

ขั้นที่ 3 กำหนดผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม

ขั้นที่ 4 สร้าง/ทดสอบแนวคำถาม

ขั้นที่ 5 เลือกกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นที่ 6 จัดสนทนากลุ่ม

ขั้นที่ 7 จัดระเบียบข้อมูล

ขั้นที่ 8 วิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นที่ 9 เขียนรายงาน

2.2 ประเด็นที่ต้องพิจารณาในกระบวนการจัดกลุ่มสนทนา การจัดกลุ่มสนทนาจะประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น คุณภาพของผู้เกี่ยวข้องในการจัดกลุ่มสนทนา การกำหนดสมาชิกผู้เข้าร่วมกระบวนการ ความร่วมมือของสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม ความถูกต้องในการบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น การจัดกระบวนการกลุ่มจึงมีประเด็นที่ควรพิจารณาดังต่อไปนี้ (สุวิมล ว่องวานิช, 2550, หน้า 343-349)

2.2.1 ผู้ดำเนินการจัดกลุ่มสนทนาเทคนิคการจัดกลุ่มสนทนาจะมีผู้ดำเนินงานหลายฝ่าย ได้แก่ ผู้ดำเนินการจัดกลุ่มสนทนาผู้บันทึกการสนทนา และผู้ดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา ผู้วิเคราะห์ข้อมูลและผู้จัดทำรายงาน โดยบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายจะมีความแตกต่างกันดังนี้

2.2.1.1 ผู้ดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา (Moderator) เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการดำเนินการสนทนาจุดประเด็นคำถามเพื่อค้นหาคำตอบและสร้างบรรยากาศการสนทนาเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงออกซึ่งความรู้สึก ข้อคิดเห็นต่าง ๆ เป็นต้น

2.2.1.2 ผู้บันทึกการสนทนา (Note taker) มีหน้าที่ในการจดบันทึกคำสนทนาโดยย่อของกลุ่มผู้บันทึกต้องรู้วิธีการจดบันทึกอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจะต้องบันทึกบรรยากาศที่เกิดขึ้นระหว่างการสนทนาด้วย เช่นอารมณ์ ลักษณะท่าทาง ฯลฯ ของผู้ร่วมสนทนา ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สำหรับ การวิเคราะห์ภายหลัง นอกจากนี้แล้วควรมีคุณสมบัติเฉพาะตัว ควรพูดและฟังภาษาท้องถิ่น ได้ดีและเข้าใจอย่างลึกซึ้งอีกด้วย นอกจากนี้จะบันทึกคำสนทนาแล้ว ผู้บันทึกการสนทนายังมีหน้าที่ บันทึกเสียง บันทึกภาพของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคนรวมทั้งการถอดเทปด้วย

2.2.1.3 ผู้อำนวยการจัดกลุ่มสนทนา (Facilitator) เป็นผู้คอยให้การช่วยเหลือทั่วไปในขั้นเตรียมการจัดกลุ่มสนทนา คอยอำนวยความสะดวก เช่น เตรียมสถานที่ เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องดื่มหรือของว่าง รวมทั้งจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มต้องใช้

2.3 การกำหนดสมาชิกในกระบวนการสนทนากลุ่ม งานที่สำคัญของกระบวนการจัดกลุ่มสนทนา คือ การเลือกสมาชิกผู้เข้าร่วมสนทนาหลักการสำคัญของการใช้เทคนิคนี้อยู่ที่เลือกสมาชิกที่มีภูมิหลังคล้ายคลึงกัน หรืออยู่ในบริบทเดียวกัน ความคุ้นเคยกันหรือมีภูมิหลังคล้ายกัน ทำให้ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มไม่ต้องใช้เวลามากเกินไปในการแนะนำตัวสมาชิกที่อยู่ในกระบวนการ

ทำให้มีเวลากับการอภิปรายมากขึ้น นอกจากนี้การที่ผู้เข้าร่วมกระบวนการมีภูมิหลังคล้ายกันจะมีประสบการณ์ ความเข้าใจในประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษาร่วมกัน มีความสะดวกใจที่จะเสนอความคิดเห็นของตนเอง ในขณะที่สมาชิกที่มีภูมิหลังต่างกัน ไม่คุ้นเคยกัน หรือไม่อยู่ในบริบทเดียวกัน อาจต้องใช้เวลาในการทำความคุ้นเคยกันนานกว่า ดังนั้น หากสมาชิกมีระดับการแสดงความคิดเห็นที่ต่างกันมาก ก็ควรจะแยกออกเป็นสองกลุ่มอิสระจากกัน มิฉะนั้นสมาชิกบางกลุ่มอาจแสดงบทบาท หรือความคิดที่มีอิทธิพลเหนือสมาชิกอื่นทำให้ได้ข้อมูลไม่รอบ

2.4 การกำหนดเวลาที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม การสนทนากลุ่มแต่ละครั้งจะใช้เวลาที่ใช้ในการสนทนากลุ่มขึ้นอยู่กับขอบเขต และลักษณะของปัญหาที่ต้องการศึกษา ลักษณะของผู้เข้าร่วมสนทนา ปฏิสัมพันธ์ ความเคลื่อนไหวภายในกลุ่ม และบรรยากาศของการสนทนา ควรใช้เวลาในการประชุมประมาณหนึ่งชั่วโมงครึ่ง แต่เต็มที่ไม่ควรเกิน 2 ชั่วโมง และการประชุมกลุ่มควรอยู่ภายใต้บรรยากาศที่สบายไม่เป็นทางการ โดยมีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ผู้ดำเนินการอภิปรายทำหน้าที่กำกับให้สมาชิกพูดคุยกันในประเด็นที่มีการกำหนดล่วงหน้า และสร้างปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม ให้กลุ่มมีการแลกเปลี่ยนความรู้สึก ความคิดเห็น ทศนคติร่วมกัน

2.5 การบันทึกการสนทนากลุ่ม กระทำได้ 3 วิธี ดังนี้

2.5.1 การจดบันทึกและการถอดความจากเทปอย่างละเอียดทุกคำพูด และบันทึกบรรยากาศการสนทนาด้วย วิธีนี้เหมาะสำหรับข้อมูลที่สำคัญและจำเป็น มีเวลาเพียงพอ ไม่เร่งรีบ จุดประสงค์ของการศึกษาต้องการรายละเอียดเพื่อใช้เปรียบเทียบให้เห็นแตกต่างในกลุ่มประชากรที่ต่างกัน เช่น แยกตามเพศ อายุ กลุ่ม สถานะทางสังคม ภูมิลำเนา เป็นต้น

2.5.2 การจดบันทึกการสนทนา และบันทึกเทปประกอบ วิธีนี้จะเน้นการจดบันทึกอย่างละเอียด ไม่มีการถอดเทป เมื่อมีข้อสงสัย ก็จะฟังจากเทปประกอบเท่านั้น วิธีนี้เหมาะสำหรับการวิจัยที่มีเวลาจำกัด การสนทนาใช้เวลานาน

2.5.3 การจดบันทึกอย่างเดียว โดยไม่ต้องบันทึกเทป วิธีนี้เหมาะสมสำหรับการวิจัยที่ใช้เวลาน้อย ประเด็นในการวิจัยเป็นเรื่องง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน หรือจัดกลุ่มสนทนาเพื่อศึกษาประกอบเทคนิคอื่น ๆ

2.5.4 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มว่า ข้อมูลที่เป็นถ้อยคำหรือข้อความที่มาจากแสดงความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่มซึ่งอาจใช้คำที่ต่างกัน แต่ทว่ามีความหมายเหมือนกัน เพราะฉะนั้นผู้ที่ทำหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูลต้องมีการเปรียบเทียบคำตอบว่ามีความคล้ายกัน เหมือนกัน เกี่ยวข้องกัน หรือไม่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่นที่เกี่ยวข้อง สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมพูดคุยในบริบทเดียวกันหรือไม่ และคำนึงถึงนำ

หนักของคำตอบ ความคงเส้นคงวาของคำตอบ การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่มต้องกระทำอย่างเป็นระบบ โดยมีขั้นตอนสำคัญ 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การจัดลำดับคำถามและการให้เวลาผู้ตอบคุ้นเคยกับประเด็นคำถามที่ใช้ในการสนทนา

ขั้นตอนที่ 2 การจับประเด็นที่ได้จากการสนทนากลุ่มและมีการบันทึก

ขั้นตอนที่ 3 การลงรหัสข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลซ้ำ ซึ่งอาจเกิดขึ้นในกระบวนการกลุ่มหรือเกิดขึ้นภายหลัง โดยการให้สมาชิกตรวจสอบรายงานข้อเขียน

ขั้นตอนที่ 5 การตรวจสอบระหว่างผู้ดำเนินการอภิปรายกับผู้ช่วยหลังการสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 6 การแลกเปลี่ยนรายงานระหว่างผู้เข้าร่วมในกระบวนการกับผู้เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มจะมีระดับของการแปลความหมายที่เหมาะสม ซึ่งเป็นค่าต่อเนื่องเริ่มตั้งแต่ข้อมูลดิบ การบรรยาย การตีความ และข้อเสนอแนะ ในส่วนของการวิเคราะห์และรายงานผลนั้น วิธีการต่างกันตามแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการเก็บได้แก่ การวิเคราะห์จาก ทรานสคริปต์ (Transcript – Based Analysis) การวิเคราะห์จากเทป (Tape – Based Analysis) การวิเคราะห์จากการบันทึกย่อ (Note – Based Analysis) การวิเคราะห์จากความจำ (Memory – Based Analysis) เป็นต้น

อย่างไรก็ตามวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในช่วงแรกควรดำเนินการโดยหลังการสนทนากลุ่มผู้ดำเนินการอภิปรายจะสรุปประเด็นให้สมาชิกฟังทันที เป็นการตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของการสรุปความคิดเห็นของกลุ่ม เพื่อเป็นการหาผลสรุปเบื้องต้นจากข้อค้นพบที่ได้จากการสนทนา สามารถเพิ่มเติมประเด็น หรือแก้ไขข้อผิดพลาดจากการสรุปได้ก่อนสิ้นสุดการประชุมกลุ่ม หลังจากนั้นคณะผู้ทำงานต้องมาร่วมกันในการสรุปผลการจัดกลุ่มสนทนา เพื่อศึกษาจุดแข็งจุดอ่อนของกระบวนการจัดสนทนา ซึ่งจะเป็นข้อมูลในการดำเนินการจัดกลุ่มสนทนาครั้งต่อไปในกรณีที่มีการประชุมกลุ่มมากกว่า 1 กลุ่ม หลังจากสิ้นสุดการสนทนากลุ่มแล้ว จะมีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) มีการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม แล้วสรุปเป็นข้อค้นพบจากการเก็บข้อมูลโดยนำเสนอตามหัวข้อที่กำหนด ในขั้นตอนนี้อาจใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยวิเคราะห์ข้อมูลได้

2.6 ข้อดีของเทคนิคการจัดกลุ่มสนทนา การจัดกลุ่มสนทนาเป็นเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีประโยชน์ต่อการระบุความต้องการจำเป็น (Needs Identification) เนื่องจากเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนา สามารถแสดงความคิดเห็นความรู้สึกจากสภาพที่เป็นอยู่ในขณะนั้นได้อย่างเต็มที่ และสามารถแสดงความรู้สึกออกมาทั้งในด้านคำพูด ท่าทาง สีหน้าได้โดยตรง ผลจากการสนทนากลุ่มทำให้รับทราบข้อคิดเห็น ปฏิกริยาโต้ตอบ และความต้องการจำเป็นของกลุ่มทันที ทำให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจน การมีปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มทำให้เกิดพลวัตในการกระตุ้นและส่งเสริม ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนา ข้อมูลที่ได้จึงมีความหลากหลายและลึกซึ้ง นอกจากนี้การเก็บรวบรวมข้อมูลก็ใช้ระยะเวลาสั้น ไม่ต้องยุ่งยากในการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ประกอบการสนทนาค่าใช้จ่ายต่ำ ทำให้สะดวก บรรยากาศสร้างสรรค์ ง่ายต่อการทำความเข้าใจในความคิดของสมาชิก มีความยืดหยุ่นสูงในทางปฏิบัติ (สุวิมล ว่องวานิช, 2550, หน้า 349)

2.7 ข้อจำกัดของเทคนิคการจัดกลุ่มสนทนา เทคนิคการจัดกลุ่มสนทนามีข้อจำกัดเช่นเดียวกับเทคนิคการเก็บข้อมูลแบบอื่น ๆ กล่าวคือในขั้นตอนของการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความเป็นเอกพันธ์และเป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรเพื่อให้สามารถสรุปอ้างอิงผลการวิจัยได้นั้นค่อนข้างดำเนินการได้ยาก ต้องอาศัยทักษะ ความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์จากผู้ดำเนินการ จึงจะทำให้การสนทนากลุ่มประสบความสำเร็จ และยังถ้าผู้ดำเนินการสนทนามีความลำเอียงในการสนทนา ตั้งประเด็นคำถามในลักษณะการชี้นำ มีการชักจูง สอดแทรกความคิดเห็นของตนเอง ในระหว่างการประชุมจะยิ่งทำให้คำตอบที่ได้รับจากประชุมกลุ่มบิดเบือนไปจากความเป็นจริง ประกอบกับข้อมูลที่ได้รับจากการใช้เทคนิควิธีนี้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งมีความยากในการวิเคราะห์และสรุปผล ความสำเร็จของกระบวนการขึ้นอยู่กับทักษะความสามารถของผู้ดำเนินการอภิปราย ความพยายามในการกำหนดสมาชิกที่มีลักษณะธรรมชาติคล้ายคลึงกันซึ่งไม่สามารถกระทำได้ง่ายนัก (สุวิมล ว่องวานิช, 2550, หน้า 350)

สรุปได้ว่า การสนทนากลุ่ม (Focus group) หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนาของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้คำตอบในประเด็นที่ต้องการศึกษาได้ และจะต้องมีผู้ดำเนินการสนทนาเป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดและลึกซึ้ง

จากการศึกษาเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพดังกล่าว ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการใช้แบบสอบถามและแบบสนทนากลุ่มในการศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนบ้านบึงหล่ม อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อใช้เป็นชุดของข้อคำถามที่ต้องการเร้าให้ผู้ตอบได้สะท้อนสภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนบ้านบึงหล่ม อำเภอคลองลาน จังหวัด

กำแพงเพชร โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 28 ชุด กับผู้ให้ข้อมูลที่จะศึกษา จากนั้นใช้แบบสนทนากลุ่มในการศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนบ้านบึงหล่ม อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนาของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นบุคคลที่สามารถให้คำตอบในประเด็นที่ต้องการศึกษาได้และใช้แบบสัมภาษณ์ในการหาแนวทางพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนบ้านบึงหล่ม อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการโดยตรง และบรรลุวัตถุประสงค์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

นายบุญเลิศ เทพสกุล (2547) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษางานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 และเพื่อเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 สภาพการดำเนินงานมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากถึง 3 ด้าน โดยสภาพความเหมาะสมในการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเรียนลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการปฏิบัติตามแผน ด้านการเตรียมการและวางแผนการดำเนินงาน และด้านการกำกับ ติดตาม ประเมินและรายงาน ปัญหาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 พบว่า มีปัญหาในการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยทั้ง 3 ด้าน โดยปัญหาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการเตรียมการและวางแผนการดำเนินงาน ด้านการปฏิบัติตามแผน และด้านการกำกับ ติดตาม ประเมินและรายงาน การเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ปัญหาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวม สถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีปัญหาในการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ปัญหาการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีปัญหาในการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

เพ็ญศรี นิตยา (2551) ได้วิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 42 เพื่อเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการดำเนินงาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และหัวหน้างานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้างานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งรายด้านและรายข้อ ผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้างานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนที่มีตำแหน่งหน้าที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งรายด้านและรายข้อไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วีรพงษ์ เจริญไชย (2552) ได้วิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า 1. สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยรวมพบว่าสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย 2. ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยรวมพบว่า สภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย 3. สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูที่มีเพศและภาระงานการสอน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมและรายด้านกับสภาพการช่วยเหลือนักเรียนไม่แตกต่างกัน 4. สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 2 ของผู้บริหารและครู ที่มีประสบการณ์แตกต่างกัน มีความคิดเห็นโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน 5. ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 2 ของผู้บริหารและครู ที่มีเพศและภาระงานสอนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน 6. ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 2 ของผู้บริหารและครู ที่มีประสบการณ์แตกต่างกัน มีความคิดเห็นโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน 7. แนวทางพัฒนาสภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน ด้านส่งต่อนักเรียน

อมร วงศ์สุวรรณ (2552) ได้วิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4 เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน

มัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4 ภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ชั้นเตรียมการและวางแผนการดำเนินงาน และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ชั้นกำกับ ติดตาม ประเมินและรายงาน ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ชั้นเตรียมการและวางแผนการดำเนินงาน และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ชั้นปฏิบัติตามแผนการดำเนินงาน แนวทางการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบว่า ชั้นเตรียมการและวางแผนการดำเนินงาน ควรมีการประชุมชี้แจงสร้างความตระหนักถึงภาระหน้าที่แก่ครูที่ปรึกษาในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ชั้นปฏิบัติตามแผนการดำเนินงาน ควรจัดอบรมให้ความรู้ครูในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ชั้นกำกับ ติดตาม ประเมิน และรายงาน ควรมีการนิเทศ กำกับ ติดตามอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง

จุริรัตน์ มีพันธ์ (2553) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเอกชน โดยรวม และรายด้านมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการส่งเสริมนักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา นักเรียน ด้านการส่งต่อนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และด้านการคัดกรองนักเรียน ตามลำดับ และการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.5

บัวผัน ปุยะติ (2553) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของผู้อำนวยการโรงเรียนและครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 มีการปฏิบัติในภาพรวมคิดเป็นร้อยละ 73.57 พิจารณาเป็นรายด้านจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา มีการ ปฏิบัติคิดเป็นร้อยละ 88.51 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมีการปฏิบัติคิดเป็นร้อยละ 77.34 ด้านการส่งต่อนักเรียนมีการปฏิบัติคิดเป็นร้อยละ 69.04 ด้านส่งเสริมนักเรียนมีการปฏิบัติคิดเป็นร้อยละ 68.83 ด้านการคัดกรองนักเรียนมีการปฏิบัติคิดเป็นร้อยละ 64.12 ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของผู้อำนวยการโรงเรียนและครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง

ภูมิสิทธิ์ มั่นคง (2553) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหาร โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอายุ 51-60 ปี มีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านบทบาทของผู้บริหาร ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาและด้านการส่งต่อนักเรียน แตกต่างจากผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอายุ 31-40 ปีและอายุ 41-50 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียน แตกต่างจากผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาและมัธยมศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ปัญหาที่พบในสภาพดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ การวางแผนและดำเนินการนิเทศติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ การส่งเสริมนักเรียนให้ได้รับการตรวจสอบสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ การจัดให้มีการพิจารณาข้อมูลด้านความสามารถของนักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนให้ความเอาใจใส่และความร่วมมือในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนและปัญหาที่ครูที่ปรึกษาร่วมกิจกรรมกับนักเรียนด้วยความสัมพันธ์ที่ดีซึ่งกันและกันอย่างมีความสุขผู้บริหาร โรงเรียนมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะให้หน่วยงานต้นสังกัดสนับสนุนการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง สถานศึกษาควรจัดทำระเบียบประวัตินักเรียนให้เป็นปัจจุบันทำหนังสือแจ้งผู้ปกครองทราบเมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนทุกครั้ง และจัดพิธีมอบเกียรติบัตรแก่นักเรียนที่ประพฤติดี มีคุณธรรม

เกษรา เพิ่มสุขรุ่งเรือง (2555) ได้วิจัยเรื่อง การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนรายด้านอยู่ในระดับมากเรียนตามลำดับการปฏิบัติจากมากไปหาน้อย คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา อยู่ในระดับปานกลาง คือ การส่งต่อ 2. ผลการเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมในสถานศึกษาประเภท โรงเรียนมัธยมศึกษามีการปฏิบัติมากกว่าสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาส 3. ปัญหาที่พบมากที่สุดในแต่ละด้านและแนวทางแก้ปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เรียงตามลำดับความถี่ 3 ลำดับแรก มีดังนี้ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล คือ ครูมีภาระหน้าที่มาก ไม่มีเวลาพอที่จะทำความรู้จักกับนักเรียน ซึ่งมีจำนวนมาก แนวทางแก้ปัญหา คือ จัดครูที่ปรึกษาให้มีจำนวนเพียงพอกับนักเรียน ปัญหารองลงมา คือ โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนไม่ตรงกับความต้องการของนักเรียน และปัญหาข้อมูลขาดความเป็นจริงและไม่ครบถ้วน

สมบูรณ์ แนวทางแก้ปัญหา คือ สร้างความตระหนักให้ครูที่ปรึกษา เพื่อให้ให้นักเรียนเข้าใจและให้ข้อมูลเป็นความจริง

รัตนา หัตถ์ (2555, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของกลุ่ม โรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มย่อยที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36 (เชียงราย – พะเยา) การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและข้อเสนอแนะการดำเนินงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36 (เชียงราย – พะเยา) ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มย่อยที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36 (เชียงราย – พะเยา) ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ด้านที่ดำเนินการมากที่สุด คือ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล รองลงมา คือ ด้านการป้องกันช่วยเหลือแก้ไข ด้านการส่งเสริมและพัฒนา ด้านการคัดกรองนักเรียน และด้าน การส่งต่อนักเรียน ตามลำดับ ปัญหาการดำเนินงานช่วยเหลือนักเรียน ของกลุ่มโรงเรียน มัธยมศึกษา กลุ่มย่อยที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36 (เชียงราย - พะเยา) ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน

นิติเวทย์ จิตรขาม (2557) ได้วิจัยเรื่อง สภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21 ผลการวิจัย พบว่า 1. สภาพ การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน โดยรวมและรายด้าน โดยรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง 2. การเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ โรงเรียนจำแนกตามสถานภาพและขนาดของโรงเรียนไม่แตกต่างกัน 3. ข้อเสนอแนะแนวทาง พัฒนาที่มีต่อผลการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ควรมีการใช้เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ และเครื่องมือสื่อสารในการจัดเก็บข้อมูลและรายงานพฤติกรรมของนักเรียน ดำเนินการคัดกรองนักเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนดและสรุปผลการจำแนกนักเรียนเป็นกลุ่ม โรงเรียน ควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรม เตรียมเครื่องมือสนับสนุนระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในการให้คำปรึกษา การแนะนำนักเรียน และการช่วยเหลือเบื้องต้นอย่างครอบคลุมต่อเนื่อง และเป็นปัจจุบัน ส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอก บุคคลหรือฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

มาศชารา (Massare, 2004) ได้วิจัยเรื่อง พฤติกรรมนักเรียนเกี่ยวกับระเบียบว่าด้วย เครื่องแต่งกายของนักเรียน ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองในการสวมเครื่องแบบนักเรียน จาก การศึกษาค้นคว้าด้านวินัย การเข้าเรียน และตามนโยบายเครื่องแบบ โรงเรียน จากแบบสอบถาม มาตรฐานส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert) สัมภาษณ์ผู้บริหาร จำนวน 133 คน ครู และผู้ปกครอง จำนวน 1,336 คน กลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง ผลการวิจัย พบว่า โดยภาพรวมโรงเรียนที่ทำการวิจัยมีนโยบายเกี่ยวกับระเบียบว่าด้วยเครื่องแต่งกาย หลังจาก

ได้นำนโยบายเครื่องแบบโรงเรียนไปใช้ทำให้ปัญหาด้านการทำร้ายร่างกาย การทะเลาะวิวาท ไม่เคารพเพื่อน และการสั่งพักการเรียนลดลง และการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยอย่างยิ่ง และสนับสนุนให้นักเรียนใช้เครื่องแบบโรงเรียน จากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม เห็นว่าพฤติกรรมที่ปรับปรุงดีขึ้นเท่าที่เป็นไปได้ การวิจัยโรงเรียนทั้ง 3 โรงเรียนในรัฐนิวเจอร์ซีย์เป็นรูปแบบการวิจัยที่สามารถใช้แทนได้จากกลุ่มโรงเรียนหนึ่ง เพื่อกำหนดผลกระทบของนโยบายเครื่องแบบโรงเรียนที่มีผลต่อนักเรียนของกลุ่มโรงเรียนนั้น

แพทริคเลา (Patrikalou, 2006) ได้วิจัยเรื่อง ผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อผลสำเร็จทางการเรียนในระดับสูงของวัยรุ่นหรือไม่ ผลการวิจัยพบว่า ความคาดหวังของผู้ปกครอง ซึ่งวัดเมื่อนักเรียนศึกษาในเกรด 8 แตกต่างและมีผลต่อผลการเรียนในระดับมัธยมศึกษา และความคาดหวังของผู้ปกครองมีผลระยะยาวต่อผลการเรียนของเด็กวัยรุ่น

วอลตัน (Walton, 2007) ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาระดับผลคะแนนในแบบทดสอบมาตรฐานของรัฐซึ่งใช้ในโรงเรียนประจำอำเภอ พบว่า การวิจัยครั้งนี้ทำการทดสอบประสิทธิภาพของการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อติดตามผลความก้าวหน้าทางด้านวิชาการของนักเรียนในช่วงปีการศึกษาที่โรงเรียนพยายามเพิ่มระดับคะแนนในแบบทดสอบซึ่งใช้ในการประเมินทั่วไป ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนที่ใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีผลการปฏิบัติงานที่ดีกว่าโรงเรียนในกลุ่มควบคุมซึ่งตั้งอยู่ในเขต 8 พื้นที่อย่างมีนัยสำคัญทางด้านสถิติ และยังพบว่า จำนวนครูในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มทดลองคิดเป็นร้อยละ 74 ของที่โรงเรียนใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และมีการเสนอแนะให้โรงเรียนอื่นๆ ที่ยังไม่ได้ใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้นำไปใช้ในโรงเรียนของตนเองด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าจำนวนครูในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มควบคุม คิดเป็นร้อยละ 81 กล่าวด้วยความมั่นใจว่าพวกเขารู้ว่าโรงเรียนใดบ้างที่ได้มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต คือ ควรเป็นการศึกษาแบบระยะยาว ใช้ความร่วมมือกับทางอำเภอมากขึ้น และใช้กลุ่มประชากรที่หลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะว่าควรทำการวิจัยเพื่อทดสอบผลกระทบของการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยขยายผลจากนักเรียนกลุ่มหนึ่งไปยังกลุ่มอื่นๆ ต่อกันไปตามลำดับและควรทำการทดสอบการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นถึงโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายด้วยจึงสามารถสรุปได้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ เครื่องมือที่ใช้แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมีความปรารถนาที่จะเฝ้าติดตามผลการปฏิบัติงานของนักเรียนตลอดช่วงระยะเวลาที่พวกเขาทำการศึกษเล่าเรียนอยู่ในโรงเรียน โดยมีความคาดหวังจะสามารถช่วยยกระดับคะแนนในการทำสอบปลายภาคเรียนการศึกษาให้เพิ่มสูงขึ้น

วิลเลียม (Williams, 2008) ได้วิจัยเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การศึกษาการบริหารจัดการองค์กรและการรับรู้ด้านทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้าง ส่วนเชื่อมต่อกับเรื่อง สุขภาพของเยาวชน การวิจัยเชิงบรรยายแบบกรณีศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ เพื่ออธิบายความแตกต่างของแต่ละโมเดลที่ใช้ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและ เพื่อสำรวจว่าโครงสร้างด้านการบริหารจัดการองค์กรแบบที่ขาดหายไป วิธีการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ ในการวิจัยครั้งนี้คือ การสัมภาษณ์บุคลากรผู้ปฏิบัติงานในส่วนงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องในการบริหารงานโรงเรียนจากภายนอก จากนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์ใน ส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้กลยุทธ์แบบเน้นกรณีศึกษาในการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบใน หลายๆ กรณี ผลการวิจัย พบว่ามีความแตกต่างนี้มีความเด่นชัดที่สุดในการบริหารกระบวนการด้านการติดตามผลและยังมีผลกระทบต่อนักเรียน ที่รับบริการจากระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน อีกด้วย

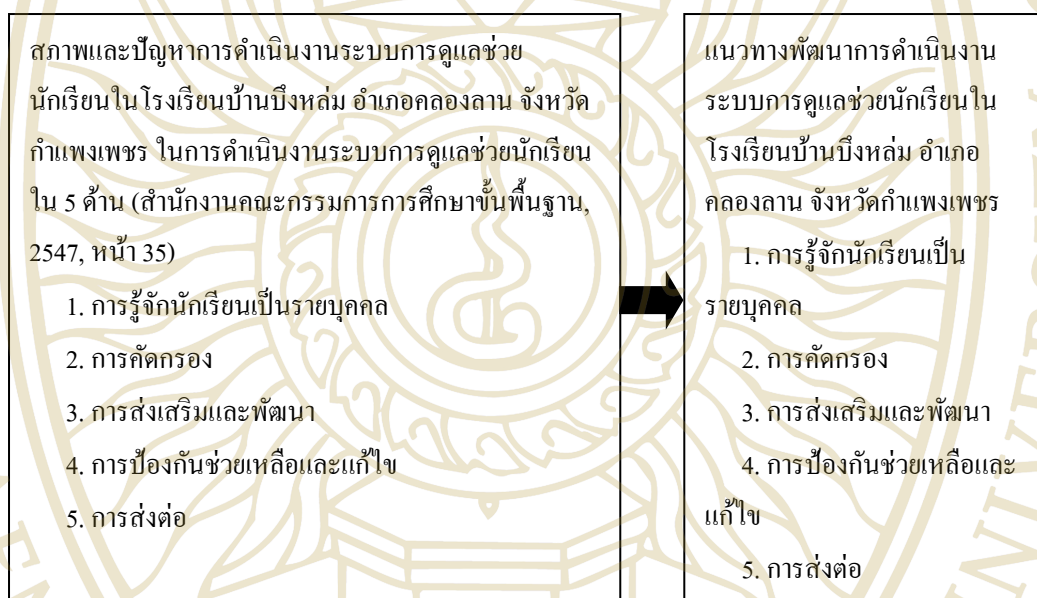
บิเดิล (Biddle, 2009: unpagged) ได้วิจัยเรื่อง ผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนสำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงฆ่าตัวตาย ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ชอบและเข้าร่วมในระบบ ดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นผลเนื่องมาจากการมีความคิดฆ่าตัวตาย การถูกสั่งพักการเรียนลดลง อย่งไรก็ตาม รายงานของนักเรียนที่ชอบและเข้าร่วมในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อแก้ปัญหา การคิดฆ่า ตัวตายและปัญหาอื่นๆ ทำให้สามารถทำนายรูปแบบการละเมิดนโยบายด้านการ ใช้จ่าย เสพติดและสารประเภทแอลกอฮอล์อย่างต่อเนื่อง เช่น พบว่า บางครั้งนักเรียนเหล่านี้ก็อาจใช้จ่าย เสพ ติดและสารประเภทแอลกอฮอล์เพื่อการรักษาตัวเองก็ได้ และพบว่า รูปแบบการบริการที่มีค่า นัยสำคัญทางสถิติสูงสุดในการทำนายผลการลดระดับการละเมิดนโยบายด้านการ ใช้จ่าย เสพติดและ สารประเภทแอลกอฮอล์ รวมทั้งการลดระดับการสั่งพักการเรียนสำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงคิดฆ่าตัว ตาย คือ ส่วนที่ได้รับการประเมิน โดยหน่วยงานที่ได้รับอนุญาตให้ทำการจัดหายาเสพติดและสาร ประเภทแอลกอฮอล์ไว้ใช้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังพบว่า การวางระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนไว้ใน โรงเรียนอื่นๆ เช่น โรงเรียนสำหรับเยาวชนที่มีปัญหาด้านการผิควินัย และการบริการ สำหรับเด็กและเยาวชนที่จัดขึ้นในหน่วยงานของชุมชน มีประเภทแอลกอฮอล์ในโรงเรียนและ พบว่า การรักษาผู้ป่วยนอกที่มีอาการติดยาเสพติดและสารประเภทแอลกอฮอล์ คือ ตัวทำนายผล ด้านการสนับสนุนระดับการเลื่อนชั้นเรียนหรือการจบการศึกษาจาก โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับนักเรียนเหล่านั้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังกล่าวสรุปได้ว่าการดำเนินงานระบบ ดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้นจะประสบความสำเร็จได้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกันและควร ดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้นเป็นหลักในการดำเนินงานระบบดูแล

ช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งต้องดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้นมี 5 ด้าน คือ การรู้จักนักเรียน เป็นรายบุคคล การคัดกรอง การส่งเสริมและพัฒนา การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข และการส่งต่อนักเรียน เพื่อพัฒนาให้นักเรียนเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย และจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ยึดกรอบแนวคิดการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 35) ใน 5 ด้าน ดังแผนภาพ

ภาพที่ 6 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย